

Vliv způsobu trávení volného času na postoje k rizikovému chování u dospívajících

Lenka Lysá

Bakalářská práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka LYSÁ**
Osobní číslo: **H09382**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Vliv způsobu trávení volného času na postoje
k rizikovému chování u dospívajících**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti volného času a rizikového chování.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, s. r. o., 2004. ISBN 80-7178-927-5.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu. Grada Publishina, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KALINA, Kamil. Drogý a drogové závislosti. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. ISBN 80-86734-05-6.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. Mládež a delikvence. Praha: Portál, s. r. o., 2003. ISBN 80-7178-771-X.

TAXOVÁ, Jiřina. Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1987. ISBN 14-426-87.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michaela Jurtíková
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

4. května 2012

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 25.4.2012

Leubor Lysá

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá tematikou volného času a rizikového chování u adolescentů. V teoretické části se zabývá problematikou volného času, rizikového chování a adolescenty jako specifickou skupinou. V praktické části je proveden kvantitativní výzkum pomocí dotazníku, který je určen studentům gymnázia a střední odborné školy. Zjišťuje, jak studenti tráví volný čas, jaké mají postoje k rizikovému chování a jestli mezi těmito proměnnými existuje vztah. Oba typy škol jsou srovnávány.

Klíčová slova: volný čas, rizikové chování, alkohol, kouření, záškoláctví, adolescent, drogy, vrstevnická skupina

ABSTRACT

Bachelor work deals with leisure time and risk behaviour in adolescents. The theoretical part deals with the issue of leisure time and risk behaviour in adolescents as a particular group. A quantitative study via questionnaire for students of grammar school and high school is presented in the practical part. It looks into students' way of spending leisure time, their attitudes to risk behaviour and whether there is a relation between these variables. Both types of schools are being compared.

Keywords: leisure time, risk behaviour, alcohol, smoking, truancy, adolescent, drugs, peer group

Poděkování a prohlášení:

Chtěla bych poděkovat Mgr. Jurtíkové za odborné vedení mé bakalářské práce, ochotu a cenné rady. Dále děkuji všem pedagogům, kteří mi umožnili provést výzkum.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ADOLESCENCE	12
1.1 PROCESY A ZMĚNY V ADOLESCENCI	15
1.2 SOCIALIZACE V ADOLESCENCI.....	17
1.3 PSYCHOLOGICKÉ ZVLÁŠTNOSTI DOSPÍVÁNÍ	18
2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ MLADISTVÝCH	20
2.1 PROJEVY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	22
2.1.1 Lhaní.....	22
2.1.2 Záškoláctví	22
2.1.3 Závislost na hracích automatech, počítači a televizi	24
2.1.4 Sebevraždy	24
2.1.5 Alkohol.....	25
2.1.6 Drogy.....	27
2.1.7 Kouření.....	30
2.1.8 Rizikový sex.....	31
2.1.9 Šikana.....	31
2.1.10 Sekty.....	33
2.1.11 Kriminalita	34
2.1.12 Poruchy příjmu potravy.....	35
2.2 PŘÍČINY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	36
2.3 PREVENCE A INTERVENCE	37
2.3.1 Prevence	37
2.3.2 Intervence	37
2.3.3 Práce s rizikovou mládeží	38
3 VÝZNAM VOLNÉHO ČASU V ŽIVOTĚ MLADISTVÝCH	39
3.1 FUNKCE VOLNÉHO ČASU.....	42
3.2 VYUŽITÍ VOLNÉHO ČASU	43
3.3 VLIV RODINY NA TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU.....	45
II PRAKTICKÁ ČÁST	47
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	48

4.1	VÝZKUMNÉ CÍLE.....	48
4.2	VÝZKUMNÝ VZOREK	48
4.3	ZPŮSOB VÝBĚRU	49
4.4	HYPOTÉZY.....	49
4.5	DRUH VÝZKUMU	50
4.6	VÝZKUMNÁ METODA.....	50
4.7	REALIZACE VÝZKUMU	50
4.8	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	51
5	VÝSLEDKY VÝZKUMU	52
5.1	VÝSLEDKY DOTAZNÍKU (OTÁZKY 1-17).....	52
5.2	OVĚŘENÍ HYPOTÉZ	76
5.3	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ	80
5.4	APLIKAČNÍ ROZMĚR	81
	ZÁVĚR	82
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	83
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	85
	SEZNAM OBRÁZKŮ	86
	SEZNAM TABULEK.....	87
	SEZNAM PŘÍLOH.....	89

ÚVOD

V dnešní době je trávení volného času dost důležitá součást života lidí. To jak jej trávíme, o nás vypovídá, a také nás utváří. Naše zájmy nás obohacují. Díky volnému času si můžeme odpočinout nebo se bavit a i naplňovat sami sebe. Myslím, že volný čas je velmi důležitý hlavně v období dospívání, protože hraje roli v náchylnosti k rizikovému chování. Dospívání je složité období a ve volném čase vidím jednu možnost, jak se seberealizovat, získat zdravé sebevědomí a jak přestat období dospívání bez závažných problémů.

Moje téma se věnuje problematice volného času a rizikového chování u dospívajících. V mé práci chci hledat vliv mezi způsobem trávení volného času a postoji k rizikovému chování. Chci ověřit, zda zde existuje souvislost. Zajímá mě, jak to vidí dnešní středoškoláci. Jak tráví volný čas a jak se staví k rizikovému chování.

V teoretické části se budu věnovat volnému času, jeho významem a funkcemi. Jak ovlivňuje rodina volný čas dospívajícího a jak přátelé. Dále se věnuji rizikovému chování, které je třeba vymezit a přiblížit jeho projevy. V teorii zahrnuji i skupinu adolescentů z hlediska vývoje a psychologie.

Praktická část obsahuje výzkum provedený kvantitativní strategií pomocí dotazníku. Pokusím se najít vztah volnočasových aktivit a postojů k rizikovému chování u středoškolských studentů. Nebudu se zabývat všemi oblastmi rizikového chování z důvodu velkého rozsahu tématu a volím si kouření, pití alkoholu, požívání dalších drog a záškoláctví. Tyto projevy rizikového chování jsou nejběžnější a zaměřuje se na ně velká část prevence. Ráda bych srovnala 1. a 4. ročník, protože mě zajímá, jestli se v průběhu střední školy tyto postoje mění. Dále budu srovnávat dva typy škol a to gymnázium a střední odbornou školu. Stanovuji si hypotézy, abych si ověřila své předpoklady.

Cílem práce je tedy zjistit, zda existuje vliv způsobu trávení volného času na postoje k rizikovému chování u dospívajících. Téma jsem si vybrala, protože mě zajímá, jak dnešní dospívající tráví svůj volný čas a jaký mají postoj k rizikovému chování, se kterým se běžně setkávají. Zajímá mě, zda je volný čas prevencí rizikového chování a sociálně patologických jevů. Považuji za důležité věnovat se období dospívání. Je třeba adolescenty motivovat k životu bez drog, ke studiu apod.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ADOLESCENCE

Období dospívání je velmi složité a náročné. Obsahem této kapitoly bude snaha přiblížit svět z pohledu adolescentů. Zajímá mě, jaké změny se dějí a co prožívají mladiství.

Adolescence je věkové období označované česky jako dospívání. Můžeme se setkat s několika pojetími.

1. Tradiční pedagogicko – psychologické pojetí vychází ze starších vývojověpsychologických prací a adolescenci se rozumí období mezi skončením puberty (pubescence) a nástupem rané dospělosti, tedy přibližně mezi 14. a 20. rokem věku.

2. V současnosti se v naší psychologii prosazuje anglosaské pojetí (viz např. macek), které vypouští pubertu a rozlišuje ranou adolescenci 10-13 let, středí, 14 – 16, pozdní 17-20.

3. Pediatrický přístup kombinuje oba předchozí. Používá širší označení adolescence pro celé věkové období dospívání, zatím co výraz puberta užívá pouze pro hormonální proces fyzického zrání a růstu.

4. v pedagogickém a sociologickém pojetí se jedinci v období adolescence též označují jako mládež (Průcha a kol., 2009).

Adolescent je člověk ve věku adolescence. Jeho vývoj se jak po psychické, tak i fyzické stránce blíží dokončení. Sociálně i mravně není vyzrálý. Před rodiči preferuje vztahy s vrstevníky. Rozvíjí se emocionální i sexuální život. Je to období hledání jistot, nedůvěry k autoritám a tendencí riskovat (Průcha a kol, 2009).

Postoj je vztah, který jedinec zaujímá k okolí, k jiným subjektům i sobě samému. Zahrnuje dispozici chovat se určitým způsobem. Postoj získáváme spoutáním učením v různých sociálních prostředích. Postoj mládeže k různým hodnotám se utváří socializací (Průcha a kol. 2009).

Adolescence neboli dospívání je období přípravy na dospělost, které následuje po pubescenci. Mění se postoj k rodičům, zvětšuje se význam vrstevníků a dochází k biologickému dozrání. Také dochází k přípravě na povolání. Ne všichni ale dokončí vzdělání. Z některých se stane riziková mládež (Matoušek, 2008).

Mládež je specifická sociální skupina, která ještě není úplně vyzrálá v pracovní a společenské sféře. Je to část populace, která už není dětmi, ale nejsou to ještě dospělí lidé (Kraus, 2006).

Období adolescence je druhou fází dospívání. Nastává po pohlavním dozrání. Trvá přibližně od 15 do 20 let. Je to období komplexní proměny jedince. Mění se osobnost, sociální pozice, role, vztahy s rodiči, význam vrstevníků, probíhá příprava na povolání. Během adolescence lidé dosahují všech předpokladů pro dospělost. Za nejdůležitější charakteristické znaky období adolescence lze považovat první pohlavní styk, dovršení přípravného profesního období, případný start v prvním zaměstnání, se kterým souvisí ekonomická nezávislost, a plnoletost. Často se adolescenti snaží odložit dospělost, jak jen to jde. Není pro ně atraktivní zodpovědnost, povinnosti a stereotyp, které k dospělosti patří (Vágnerová, 1999). Macek (2003) považuje za období adolescence období přechodu dítěte v dospělého.

Člověk v období adolescence dosahuje plné reprodukční zralosti a dokončuje se tělesný růst. Mění se sebepojetí a probíhá hledání vlastní identity. Při tom hraje důležitou roli volný čas, při němž mají adolescenti možnost rozvíjet sami sebe, a také mají možnost volby svých zájmových činností, při kterých mohou svobodně projevovat své pocity, postoje a přání. Čeká je také volba povolání nebo příprava na výkon povolání (Krejčířová, Langmeier, 2008).

Významnou součástí identity u adolescentů je vzhled. Dospívající lidé se velmi zabývají svým vzhledem. Posuzují své tělo dle aktuálního standardu atraktivity. Srovnávají se jak s aktuálním ideálem, tak se svými vrstevníky. Fyzický vzhled může mít velký vliv na utváření identity. Utváří sebevědomí, jistotu, že je akceptován, pomáhá dosáhnout uspokojivé prestiže. To v případě, že vzhled odpovídá ideálům. Při jistém fyzickém znevýhodnění v estetické oblasti je jedinec ohrožen nejistotou a negativním hodnocením sebe sama. Rozpor s normou adolescent vnímá jako nespravedlnost a jeho sebevědomí je nízké. Takoví adolescenti prožívají pocity zklamání, vztek, agresi, úzkost a napětí v situacích, kdy zevnějšek hraje roli (Vágnerová, 1999).

Vývoj identity adolescenta lze rozdělit do dvou fází. První je postupná stabilizace. Dochází k urovnávání vztahů s rodiči. Znamená to, že jedinec již dosáhl určité samostatnosti, má zralejší způsoby chování a nemá potřebu reagovat demonstrativně. Může to být způsobeno i tím, že adolescent se necítí zralý na separaci od rodiny a vytváří si nová pravidla

soužití, které vedou k nekonfliktním a klidnějším vztahům s rodiči. V období dospívání se toto může několikrát měnit a střídá se tak období odmítání a přijímání rodiny. Ke konci adolescence se situace uklidní a jedinec je schopen vycházet s rodiči, a také je samostatnější. Druhou fází je psychické osamostatnění. Zde dochází k ukončení závislosti na rodině. Dochází k úplné samostatnosti a potvrzení realistické jedinečnosti osobnosti. Hodnocení sebe a hodnocení jinými lidmi se tedy neliší. Dívky dozrávají biologicky i psychicky rychleji než chlapci. Svou identitu naplňují spíše kooperací než soupeřením. U chlapců je to naopak. Jsou motivováni výkonem a dosaženou sociální pozicí, a to vede k soupeření (Vágnerová, 1999).

Adolescenti často preferují intenzivní prožitky jako např. rychlá jízda, hlučná hudba, potápění do velké hloubky. Chtějí dosáhnout nějakého maxima. Dále usilují o absolutní řešení. Hodnotné je pro ně tedy to, co platí a je to jistota. K adolescenci patří i potřeba neodkladného uspokojení. Obecně se snaží zkracovat dobu potřebnou k dosažení cíle. Zde můžeme zařadit uspěchaný sňatek, krádež auta nebo gamblerství. Adolescence by měla být ukončena při dosažení dospělosti. Měli by být tedy schopni se svobodně rozhodovat a zároveň nést zodpovědnost za svá rozhodnutí a za své jednání. Dospívající ale často přijímají jen svobodu a snaží se tak akceptovat jen tu příjemnější část dospělosti. Mohou se dostat do fáze psychosociálního moratoria, což je oddalování zodpovědnosti a omezení, které patří k dospělému věku (Vágnerová, 1999).

V adolescenci se často objevuje identifikace se skupinou. Bývá to přechodná fáze. Umožňuje to překonat nejistotu a hledání vlastní identity. Jedinec by se měl od skupiny oddělit, stejně jako se oddělil od rodiny. Často přijímají i alternativní kulturu. Velká část adolescentů poslouchá rockovou hudbu, která uspokojuje potřebu svobody a alternativního stylu života. Další specifickou skupinu tvoří tvůrci graffit. Jeto pro ně důkazem svobody a moci a zároveň odmítání norem společnosti. Další skupinou jsou tzv. „skejtáři“, kteří kladou důraz na naprostou volnost. Je to projev odmítání hodnot společnosti.

V adolescenci se také mění vztah k víře. Důvodem je nejčastěji hledání smyslu života, hledání absolutně platných hodnot a potřeba přesahu vlastního života. Někteří dospívající zklamání rodiči a hodnotami společnosti se dostávají do sekt. Tam se musí naprosto podřídit jejich specifickým normám a odměnou jim je skupinová identita. Členství v sektě přitahuje dospívající, protože je zbavuje zodpovědnosti. Může být tedy projevem psychosociál-

ního moratoria. Víra může dát životu také hlubší smysl a uspokojovat potřebu jistoty adolescentů (Vágnerová, 1999).

Vrstevnická skupina je skupiny lidí přibližně stejného věku a často i podobného sociálního statusu. Má velký význam v období dospívání při socializaci. Je pro jedince záležitím. Může mít na jedince jak pozitivní, tak negativní vliv např. v podobě porušování norem (Průcha a kol, 2009).

1.1 Procesy a změny v adolescenci

V adolescenci dochází ke změnám v různých oblastech. Jsou jimi biologická, psychosociální, kognitivní a emocionální. Jsou vzájemně provázány (Macek, 2003).

Macek (2003) uvádí rozdělení změn probíhajících v adolescenci.

1. Pubertální změny

Primární změny, které souvisí s přechodem dítěte do adolescence, jsou změny hormonální. Pubertální změny se probíhají v několika stádiích, během kterých se objevují fyzické pohlavní znaky. U dívek probíhají první změny dříve než u chlapců. V průběhu adolescence je ukončen tělesný růst a jedinec je také schopen reprodukce. Dívky vnímají pubertu více než chlapci. Nastane pravidelná menstruace, doma více pomáhají při domácích pracích, jsou více kontrolovány. Chlapci vnímají pubertu více pozitivně, protože především získají růstem svalové hmoty více síly a větší výkon. Pokud adolescent dospívá dříve než ostatní vrstevníci, je to spíše výhoda u chlapců. U dívek, které dospívají častěji, je časté nižší sebevědomí.

2. Kognitivní změny

Adolescenti často experimentují s různými pojmy či myšlenkami. Zabývají se oblastmi sociálními, morálními, duchovními, filozofickými apod. Mění se i paměťové charakteristiky. Dlouhodobá paměť nabývá na kvantitě informací. Zvyšuje se míra sebereflexe a pozornost je efektivnější. Především se zvyšuje schopnost uvažovat o aktuálních možnostech řešení problému. To přispívá k vlastní autonomii. Nově se adolescenti zaměřují na budoucnost. Přibývá vědomý různých rizik, tendence konzultovat svá rozhodnutí a zvažování důsledků. Adolescenti jsou ve velké míře schopni uvažovat jako dospělí. Roli hrají také jejich prožitky, vztahy a zkušenosti.

3. Emocionalita

Přibývají různé druhy emocí a citů. Objevuje se desenzibilace na některé podněty, které adolescenta vzrušovaly v dětství. V adolescenci dochází k postupu od emoční lability ke stabilitě. To souvisí s hormonálními změnami a s tím spojeným sebehodnocením. Je nutno vzít v úvahu individualitu jedince, která často zapříčiní, že jedinec neodpovídá kritériím typickým pro jeho věk. Emocionální problémy v adolescenci mají zejména ti, kteří již v dětství byli labilnější. Obecně je více těch, kteří adolescenci zvládají bez větších emocionálních krizí. Dívky v adolescenci jsou emočně stabilnější než chlapci. Toto období bývá prvním střetem reality s vysněnými ideály.

4. Vztahy

Důležitý je **vztah k sobě**. Pro celé období adolescence je typická zvýšená sebereflexe. Dospívající si uvědomuje sám sebe, hodnotí, jak reaguje v různých situacích, často zažívá zmatek. Sebepojetí jako soubor znalostí a pocitů o vlastním já se utváří v průběhu celého vývoje člověka. V adolescenci si jedinec na sebe vztahuje jednotlivé vrstevnické a společenské normy. Typické je srovnávání aktuálního já s ideálním já. Ideální já z našich představ nabývá na významu a vznikají představy o budoucnosti. Ideální já by mělo být dosažitelné, protože pokud je velký rozdíl mezi ideálem a realitou, přináší to pocity zklamání a frustraci. Základem pozitivního hodnocení je uznání vlastní hodnoty.

Vztahy s druhými jsou významné pro adolescenta jako zdroj sebedůvěry, samostatnosti při rozhodování, autonomie a vědomí vlastní účinnosti. Důležitým faktorem interpersonálních vztahů jsou komunikační dovednosti. Je třeba zvládnout zdvořilost, vyjádřit svůj názor, umět položit otázku, požádat o něco, naslouchat druhým, vyjádřit přání, říct a přijmout pochvalu apod. Pokud to jedinec nezvládá, vede to k vnitřnímu napětí a nepřiměřeným reakcím k ostatním. **Ve vztahu s rodiči** se objevuje nejvíce konfliktů zejména u jedinců s rizikovým chováním (delikvence, útěky z domova, nedokončení střední školy, drogy...). Adolescenti potřebují vědět, že mohou vyjadřovat své názory a že se na ně bere ohled. Chlapci jsou odolnější negativním konfliktům. Dívky jsou citlivější na atmosféru doma. Některé studie ukazují, že adolescenti své hodnoty přebírají spíše od rodičů, než od vrstevníků. Rodiče jsou pro ně důležití a nejvíce je ovlivňují.

Význam **vztahů k sourozencům** se v adolescenci zvětšuje. Pokud jsou přibližného věku, mají stejné potřeby, zájmy, postoje. Mají na sourozence přímý i nepřímý vliv. Dospívající jsou ve větší míře ovlivněni staršími sourozenci.

Vztahy ve vrstevnických skupinách se liší od přátelských vztahů. Jsou v tomto období velmi podstatné. Často se navzájem napodobují. Cítí se dobře, pokud jsou vrstevníky viděni, slyšeni a oceňováni. Členství ve vrstevnické skupině poskytuje sociální status a vlastní hodnotu. Chování vrstevníků udává jisté standardy chování. Být akceptován vrstevníky má vyšší hodnotu pro chlapce než pro dívky. **Vztahy mezi přáteli** jsou v tomto období důležitější a bližší u dívek než u chlapců. Přátelství chlapců má kolektivní charakter a je založeno na společných zájmech a aktivitách. Dívky jsou v přátelství více emocionálně angažované. Posledním typem jsou **partnerské nebo také erotické vztahy**. Jsou projevem psychosexuálního vývoje. Objevují se jak první schůzky a první sexuální zkušenosti, tak i vztahy, které jsou stabilnější (zejména ke konci adolescence). Adolescenti s rizikovým chováním mají první pohlavní styk dříve a jsou promiskuitnější.

Významným procesem v období dospívání je utváření identity. Vznikají cíle do budoucnosti, vyvíjí se morální hodnoty. Identitu hledáme i v ostatních životních obdobích, ale v adolescenci je akutní. V osobní rovině se adolescent snaží odpovědět na otázku, kdo jsem? V sociální rovině hledá pocit začlenění do společnosti (Macek, 2003).

1.2 Socializace v adolescenci

Adolescent je čím dál více vnímán jako dospělý člověk, a proto je od něj očekáváno určité chování. Musí si osvojit nové normy. Některé normy považují za správné a přijímají je, jiné mohou odmítat. Adolescenta zajímá význam norem, a jestli je to správné. Podle Kohlberga jde o postkonvenční morálku, která závisí na vnitřních normativních principech. Často bývá rozdíl mezi morálním uvažováním a reálným chováním. Pro adolescenci je typické uvažovat o morálních principech a zaujmout k nim své stanovisko, absolutizující závěry a vyžadování dodržování uznávaných principů. Promítání obecných principů se může v realitě projevit jako účast v antirasistické demonstraci nebo aktivita v ekologické organizaci (Vágnerová, 1999).

Mění se i styl komunikace adolescentů. Blíží se běžnému standardu. Cizí dospělí začínají člověku vykat, což je významná změna. Postupně mizí pubertální znaky komuni-

kace, jako je hlučnost nebo důrazná gestikulace. V adolescenci se blížíme roli dospělého. V rodině se zbavujeme role dítěte a mění se i role směřující k profesnímu uplatnění. Získává přechodnou roli učně nebo středoškolského studenta (Vágnerová, 1999).

Ti, kdo zvolí učňovský obor, rezignují na intelektuální rozvoj a jsou zaměřeni na jiné hodnoty. Příkladem jsou chlapani předvádějící svou sílu a dívky zase svou atraktivitu. Profesní role není pro učně atraktivní. Významnější jsou jejich zájmy a schopnosti. Profesi berou jako prostředek výdělku peněz nebo nutné zlo. Studenti bývají se svou rolí identifikováni více. Vztah ke škole je pro ně jako vztah k celé společnosti (Vágnerová, 1999).

1.3 Psychologické zvláštnosti dospívání

V adolescenci již neprobíhají dramatické změny jako v pubescenci, ale je to spíše období vyzrávání. Ve vývoji člověka dochází k sekulární akceleraci, což je celkové urychlování růstu a vývoje (např. stále nižší věk první menstruace u dívek). Začátek změn je rychlejší, ale je delší čas na dozrání. Zkracuje se doba dětství a oddaluje nástup plné dospělosti. V adolescenci probíhá postupně stabilizace povahových vlastností, ale je významná variabilita somatická, psychická a sociální. Stabilizuje se také emoční a osobnostní vývoj. Značným vývojem prochází sebevědomí. Lze rozlišit 4 druhy sebevědomí:

1. Adolescenti se zdravě zformovaným sebevědomým – mají pohled na sebe v souladu s realitou, jejich sebevědomí není závislé na situaci nebo skupině, vědí, co chtějí

2. Adolescenti hledající – působí v mnoha činnostech a rolích, postupně formují své cíle a utváří sebevědomí

3. Adolescenti závislí – jejich sebehodnocení přebírá hodnoty autorit, nedělají problémy a plní své úkoly, jsou nesamostatní, i v dospělosti zůstávají závislí a manipulovatelní

4. Adolescenti zmatení – nevědí si se sebou rady, neorientují se ve společenských normách, jednají neuváženě, často posilují sebevědomí nežádoucími jevy (Vašutová, 2005)

Pro období adolescence je typická emoční nestabilita, často se mění nálady, reakce jsou nestále a impulzivní. Velmi častá je neschopnost soustředit pozornost na učení. Typické je denní snění. Dospívající žijí v nejistotě o svém postavení ve společnosti jak současném, tak budoucím. Významnou roli hraje osamostatňování od rodičů a zároveň s nimi vycházet. V dospívání si málokdo uchovává pozitivní vazby s rodiči, protože dochází ke

generačním sporům a afektivním reakcím. Dospívající sám neví, proč reaguje tak afektivně a prudce a vysvětlí si to nerozumným jednáním rodičů. I když většina dospívajících se více zaměřuje na vrstevníky, jsou i jedinci, kteří v dospívání vrstevníky jejich životní styl odmítají a uzavírají se do sebe. Období dospívání je náročné a ne každý dokáže toto období překonat bez negativních následků do dalšího životního období. Největší oporou by měli být právě rodiče, i když je mladiství často odmítají (Krejčířová, Langmeier, 2008).

V období adolescence je důležitá volba povolání, která se z fantazijních představ pubescentů mění ve skutečný problém. Často ale mladí lidé nemají vyhraněné zájmy a silnou potřebu seberealizace a vůbec nemají jasno ve své budoucnosti. Adolescenti volí povolání dost běžně podle přání svých rodičů nebo jiných dospělých. Nejsou schopni se sami rozhodnout, nejsou si jistí, tím, co by chtěli nebo mohli dělat za povolání. V dospívání také klesá úroveň sebehodnocení a dochází k podcenění vlastních schopností. Adolescent se snaží přiblížit nějaké své představě o sobě, která často není reálná (Krejčířová, Langmeier, 2008).

Období dospívání je plné rozporů. K poruchám chování mohou vést rozpory, které adolescenti zažívají. Rozpor mezi fyzickou a sociální zralostí může např. znamenat, že dospívající jsou nuceni ještě chodit do školy, i když už jsou připraveni pro výkon povolání, ekonomickou a osobní nezávislost. Rozpor mezi generacemi mají na svědomí technické a společenské změny. Rodiče se drží tradice, mladí je odmítají jako rozpor s pokrokem doby. Je důležité, aby byli rodiče schopni přizpůsobit výchovu těmto změnám, protože jinak se mladý člověk od rodičů distancuje a upřednostní vrstevnickou skupinu, jejíž názory jsou mu blíží (Krejčířová, Langmeier, 2008).

2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ MLADISTVÝCH

V kapitole rizikové chování se budu zabývat tím, co je takové chování, jaké jsou jeho projevy a co je možné s ním dělat v rámci prevence a intervence. Myslím, že rizikové chování u adolescentů je dost rozšířené a často si s ním rodiče neví rady.

Poruchy chování jsou projevy chování mládeže, které nerespektují dané normy společnosti. Vznikají nevhodným výchovným působením a sociálními vlivy (Průcha a kol., 2009).

Rizikové chování u dospívajících se skládá ze tří typů chování. První je zneužívání návykových látek, druhý negativní chování v sexuální oblasti a třetí je negativní psychosociální chování např. agresivita, kriminalita nebo sebevražedné chování (Průcha a kol., 2009).

Rizikové chování je chování, které ohrožuje život, zdraví nebo socializaci jedince nebo chování proti normám společnosti (Matoušek, 2008).

Adolescence je velmi citlivé období pro vznik tzv. rizikového chování. To je buď ve formě poškozování zdraví adolescentů, nebo ohrožení společnosti. Mezi oblasti rizikového chování se nejčastěji řadí (Macek, 2003):

1. Predelikventní chování a trestní činnost

2. Agrese, násilí, šikana

3. Užívání drog

4. Sexuální rizikové chování

5. Poruchy příjmu potravy

6. Sebevražedné chování

Hlavní faktory, které ovlivňují chování, jsou: demografické charakteristiky a sociální struktura, socializační vlivy, vnímané charakteristiky prostředí a osobnostní charakteristiky adolescentů. Nejdůležitější vliv na vznik rizikového chování u dospívajících má rodina a její vnímání adolescentem. (Macek, 2003).

Rizikové chování lze označit jako poruchy chování. Je typické pro dospívající mládež. Je to odchylka v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni jeho věku či rozumovým schopnostem. Jde tedy o nerespektování sociálních no-

rem. Mladistvý se učí rozeznávat žádoucí a nežádoucí chování. Je nutné dosáhnout určité rozumové vyspělosti a také úrovně autoregulace. Je potřeba zvládnout odložit uspokojení aktuální potřeby, pokud to zrovna není vhodné. O poruše chování mluvíme tehdy, pokud normy chápe, ale neakceptuje. Znaky takového chování jsou nerespektování sociálních norem, neschopnost navázat a udržet přijatelné sociální vztahy, žádný pocit viny a přechodný charakter. V období dospívání je to časté, ale časem toto chování vymizí, někdy ovšem může být znakem rozvíjející se poruchy osobnosti (Vágnerová, 2004).

Poruchy chování jsou opakující se asociální, vzdorovité a agresivní chování. Jeli extrémní, porušuje sociální očekávání přiměřené věku. Je tedy závažnější než dětská nezbednost nebo rebelantství v adolescenci. Poruchy chování jsou často ve vztahu s nepříznivým psychosociálním prostředím (Labáth, 2001).

Poruchy chování v adolescenci představuje opakující se trvalý vzorec chování, při kterém jsou porušována základní práva jiných nebo společenské normy, kdy je to nepřiměřené věku. Musí trvat alespoň 6 měsíců a po tu dobu musí být přítomny zjevné příznaky. Mezi takové příznaky patří: časté a těžké výbuchy zlosti, časté hádky s dospělými, aktivní odmítání žádostí dospělých, naschvály, které obtěžují jiné lidi, vinění jiných ze svých chyb, urážlivost, časté rozčilování, zlomyslnost, pomstychtivost, lži a porušení slibů, vyhýbání závazkům, vyvolání rvačky, používání zbraně, krutost, ničení majetku, krádeže, záškoláctví, útěk z domova apod. (Kohoutek, 2007).

Poruchy chování se dělí na agresivní a bez agresivních projevů. U neagresivních mladistvých nerespektuje sociální normy dané společností. Chybí pocit viny svého vlastního negativního jednání. Vina je přičítána jiným osobám a to vždy. Jsou důsledkem nedostatku empatie, citové chladnosti a egoismu. U agresivních poruch jsou porušována základní práva jiných osob. Typický je neutrální, chladný, lhostejný emocionální prožitek k pocitům oběti. Objevuje se i pocit uspokojení z agresivního jednání. Poruchy chování z pedagogického hlediska řeší etopedie, která je součástí pedagogiky. Dříve patřila do psychopedie (Vašutová, 2005).

2.1 Projevy rizikového chování

2.1.1 Lhaní

Lež je záměrný podvod. Je nutné ale odlišit záměrnost, obranné mechanismy či fantazii. Při lhaní může jít o způsob úniku z nepříjemné situace, kterou neumí dospívající vyřešit jinak. Existuje více druhů lhaní. První je instrumentální lež. Je to záměrná snaha oklamat jinou osobu za účelem zabránit prozrazení vlastní viny, získat odměnu anebo někomu uškodit. Dalším typem lži je neinstrumentální lež neboli nutkavé lhaní. Jedinec ví, že lže, ale sám neví proč tomu tak je. Lže stále, aniž by z toho měl nějaký prospěch. Takové lži nikomu neubližují, často je to přání člověka, jak by chtěl, aby to bylo doopravdy. Další typ lhaní je prosociální lež. Taková lež má obvykle pozitivní motivy, jako například snaha nedotknout se citů někoho jiného. Posledním typem je bájivé lhaní. Je to normální u menších dětí, kdy dítě nerozliší fantazii od reality. Pokud přetrvává déle, tak není člověk schopen připustit, že se dopustil něčeho špatného a nevědomě se takto brání (Vašutová, 2005).

Důležitými kritérii u lhaní je frekvence a účel. Lhát autoritám je z hlediska vrstevníků přijatelné jednání. Dospívající lhaní často chápou jako nezbytnou obranu v určité ohrožující situaci. Velmi nepříznivě je hodnoceno z hlediska prognózy spojení tří symptomů, a to lhaní, rvačky a šikana. Patologická lhavost je symptomem asociální poruchy osobnosti (Vágnerová, 2004).

2.1.2 Záškoláctví

Záškoláctví je porušení základního pravidla vyplývající z role školáka či studenta. Je rozdíl mezi nechozením do školy a odmítáním školy. Počátkem bývá často impulzivní jednání. Bývá spojeno s negativním hodnocením školy, strachem a odporem (Vašutová, 2005).

Záškoláctvím trpí nejen žák, ale i celá společnost, jelikož důsledkem jsou špatné výsledky ve škole, horší uplatnění v životě a kriminalita. Míra záškoláctví je ukazatelem správnosti funkce vzdělávacího systému. Záškoláctví je neomluvená absence žáka ve škole. Je to porucha chování se základem v narušení vztahu jedince ke škole a učení (Ficová, 2011).

Ficová (2011) uvádí rozdělení záškoláctví dle Chrise Kyriacou (2005):

Pravé záškoláctví je, pokud jedinec do školy nechodí, ale rodiče si myslí, že ano. Záškoláctví s vědomím rodičů je typ záškoláctví, kdy rodiče dítěti tolerují nechození do školy. Dalším typem jsou útky ze školy, kdy žák jde ráno do školy, ale odejde dříve. Posledním typem je odmítání školy, kdy důvodem pro nechození do školy může být strach z učení, šikany nebo deprese.

Ficová (2011) uvádí rozdělení záškoláctví dle Bakošové (2006):

Záškoláctví jako porušení sociální normy – poruší normu či povinnost

Záškoláctví jako reaktivní akt – únik před nepříjemnou situací

Záškoláctví jako zábava – pobyt v hernách, s partou

Záškoláctví jako výbuch – jako důsledek dlouhodobé frustrace, pocitu zrady učitelů nebo rodičů, pocitu osamělosti

Záškoláctví u dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí – u chudých, zaostalých rodin

Záškoláctví u celkově problémových dětí – u studentů s častými konflikty, podvody či špatným prospěchem

Záškoláctví jako reakce na složitou životní situaci – příkladem je přechod na novou školu

Záškoláctví jako motiv prožít něco příjemnějšího – často předstírají nemoc

Záškoláctví jako individualizující úzkost – nechtějí chodit do školy, je to patologická forma záškoláctví, časté jsou psychosomatické příznaky

Mezi příčiny záškoláctví se řadí záškoláctví jako reakce na školní prostředí. Příčinou bývá neúspěch, zvýhodnění ostatních, přílišné očekávání, mimořádné vědomosti a schopnosti, špatné vztahy nebo šikana. Dále rozlišujeme záškoláctví jako reakce na rodinné prostředí. Zde patří výchova založená na příkazech a zákazech, kdy se chce dítě cítit svobodně. Dále nezájem rodičů, velký tlak rodičů, nedůslednost rodičů či špatný příklad v rodičích. Třetím okruhem příčin je záškoláctví jako reakce na způsob trávení volného času. Snaží se např. upoutat pozornost vrstevníků nebo odloučit od rodičů. Může to být výkřik o pomoc. Časté je záškoláctví pod tlakem vrstevníků, a také dobrý pocit a příjemné zážitky např. v hernách. Časem se vyvíjí v delikvenci (Ficová, 2011).

2.1.3 Závislost na hracích automatech, počítači a televizi

U jedince je dominantním motivem touha po výhře, ať už materiální nebo nemateriální. U hracích automatů je motivem potřeba rychle zbohatnou bez vynaloženého úsilí. Rizikovým faktorem je představa o dostupnosti velké výhry a popření signálů o nereálnosti této představy. Interpretace skutečnosti je nepřesná kvůli fixaci na výhru. Závislost se projevuje neovládnutelným puzením ke hře, které vede k finančním potížím a dále ke krádežím. Krádež si omlouvá potřebou hrát. Některé počítačové hry způsobují značnou úroveň závislosti. Dále způsobuje odsun člověka od sociálních kontaktů s jinými lidmi. Důsledkem je špatné sociální učení, špatná komunikace a vnímavost vůči potřebám druhých. Počítačové hry by neměly zabírat čas na povinnosti a jiné společensky založené činnosti. Vliv televize může vést k agresivním projevům. Dospívající považuje za normální chování to, co vidí v televizi u dospělých, tedy i násilí. Mezi sledováním násilí a násilným chováním byla prokázána souvislost (Vašutová, 2005).

Problémů s patologickým hráčstvím u mladistvých přibývá. Automaty se dělí na zábavní a výherní. Osoby mladší 18 let mají zakázáno provozování hazardních her zákonem. Fáze závislosti:

1. stadium výher – začíná občasným hraním s fantazijními představami o velké výhře, zvyšuje sázky, hraje častěji, optimismus, přechází k osamělé hře

2. stadium prohrávání – jde o patologické hráčství, není schopen přestat, ztrácí kontrolu, hraní skrývá před rodinou, dluhy, podrážděnost, neklid, uzavřenost, problémy v rodině i v práci

3. stadium zoufalství – odcizení rodiny a přátel, obviňuje druhé za své chování, trestné činy, těžký duševní stav, sebevražedné chování

Děti a mladiství jsou rizikovou skupinou, protože u nich vzniká patologické hráčství nejrychleji, a to i během několika týdnů (Mühlpachr, 2002).

2.1.4 Sebevraždy

Sebevražedné chování je provedení sebevraždy nebo pokusu o ni. Sebevražda je usmrcení sebe sama. Vedou k ní různé motivy. Je to obvykle reakce na tíživou neúnosnou situaci, která se jeví jako bezvýchodná a zoufalá. Je to porucha pudu sebezáchovy. Z psychologického hlediska jsou sebevraždy vnímány jako extrémní autoagrese. U mladistvých se

často objevuje impulzivní zkratkovité sebevražedné chování, bez dostatečné rozvahy. Příčiny sebevražd bývají subjektivní. Mezi nejčastější způsoby sebevražd mladistvých patří, otrava jedem, oběšení, skok z výšky, podřezání žil, skok pod vlak a zastřelení. U adolescentních dívek je typické požití léků. Některé nehody související s rizikovým chováním u adolescentů mohou skrývat suicidální chování. U chlapců je více dokonaných sebevražd, zatímco u dívek je více pokusů o sebevraždu (Mühlpachr, 2002).

Riziko suicidálního jednání zvyšuje užívání drog. U dospívajících je často spojeno s poruchami chování. Rizikové faktory jsou vliv rodiny, mezilidské vztahy či sexuální vztahy. V tomto věku je suicidální chování spíše voláním o pomoc, než přání zemřít. Je to řešení situace, kdy si mladý člověk neví rady a je dlouhodobě ve stresu nebo v depresi. Každý dospívající, u něhož se objevilo sebevražedné chování, by měl podstoupit psychologické či psychiatrické vyšetření. Je potřeba diagnostika a terapie. Učitel žáka, který se pokusil o sebevraždu, by měl žáka brát jako rovnocenného ostatním (Mühlpachr, 2002).

2.1.5 Alkohol

Návykové látky, mezi které patří alkohol, zvyšují u mladistvých riziko těžkých otrav, rychlejšího vzniku závislosti, zaostávání v psychosociálním vývoji a riziko nebezpečného jednání pod vlivem alkoholu. V návykových látkách hledají dospívající něco lepšího, než jejich problémy, které je tíží (Vašutová, 2005).

Alkohol je chemická látka, která snadno proniká k různým lidským orgánům. Je to droga, která je podceňována, přehlížena a schvalována. Je součástí různých rituálů a společnost jej akceptuje. Člověk, který pít alkoholu odmítá, je považován za patologického. Pro mladistvé má moc pít alkohol význam symbolické dospělosti a snaží se tuto bariéru co nejdříve překonat. Alkohol je tzv. průchozí droga, což znamená, že od ní mladiství přechází k dalším a nebezpečnějším drogám. Riziko užívání drog u mladistvých je vyšší, pokud již v dětství začaly pít alkohol nebo kouřit. Alkoholik zemře o 15 let dříve, než je průměrná délka života. Syndrom závislosti na alkoholu se skládá z fyziologických, behaviorálních a kognitivních jevů. Přijímání alkoholu má přednost před jednáním, kterého si jedinec kdysi cenil více. Závislý má silnou potřebu přijímat alkohol, potíže v kontrole množství alkoholu, vyšší toleranci na množství alkoholu, postupně zanedbává jiné zájmy ve prospěch alkoholu a pokračuje v pití alkoholu i přes zjevné škodlivé následky (Mühlpachr, 2002).

Mühlpachr (2002) uvádí fáze závislosti na alkoholu dle Jellinka (1960):

1. stadium počáteční – pacient se neliší od ostatních, díky alkoholu překonává stresové situace, zvyšuje konzumaci a roste jeho tolerance

2. stadium varovné – rostoucí tolerance má na svědomí vyšší hladinu alkoholu v krvi, pacient pije rychleji než ostatní, preferuje tajné pití, je citliví na komunikaci s tematikou alkoholu, nepamatuje si průběh intoxikace, prohlubuje se pocit viny, zvyšuje se snaha ovládnout alkoholové účinky

3. stadium rozhodné – tolerance roste, narůstání konfliktů s okolím, omlouvání pití sobě i okolí, upadání zájmů a povinností, zdravotní poruchy

4. stadium konečné – nepříjemný stav po vystřízlivění, několikadenní pití alkoholu, degradace osobnosti, celkový úpadek, trvalé následky, chronická závislost na alkoholu

Mühlpachr (2002) uvádí klasifikaci závislosti na alkoholu dle Hellera (1996):

1. Symptomatická závislost – je určována strukturou osobnosti, chorobou, a odchylkou, charakteristické je samotářské pití, alkohol je prostředkem k navazování komunikace a k dobré náladě, tento typ závislosti je typický pro ženy, závislost vzniká asi za 5 let

2. Systematická závislost – založena na stereotypu pití alkoholu, typický u mužů, rozvoj pijáckého chování, společensko-sociální podklad závislosti, v praxi se vyskytují jen vzájemné kombinace symptomatické a systematické závislosti

3. Juvenilní alkoholismus – často začíná již v dětství, později spontánně ustává, často se aktivuje okolo 30. Roku věku, tento typ je vzácný

U dětí a mladistvých je u alkoholu přisuzován dominantní vliv životnímu stylu rodiny. Nevhodná je závislost rodičů na alkoholu, nedostatečné sociální vztahy v rodině se závislostí, nezajištění základních potřeb, životní nejistota, nedostatek vhodných identifikačních vzorů, a posunutý model rodinného soužití. To vše má vážné důsledky ve vývoji dítěte. Užívání alkoholu je značně rozšířeno u jedinců mladších 21 let (Mühlpachr, 2002).

Kalina (2003) uvádí klasifikaci poruch dle Popova (2003):

Poruchy spojené s nadměrným užíváním alkoholu jsou v MKN-10 v oddílu F10. Lze je rozčlenit do dvou typů.

1. poruchy způsobené přímým účinkem alkoholu na centrální nervový systém, ať už intoxikací alkoholem nebo jako následek chronické závislosti

2. poruchy projevující se návykovým chováním, související se závislostí na alkoholu

Děti jsou vůči alkoholu méně odolné. Mezi známky užívání alkoholu může patřit změna kamarádů, zanedbání péče o vzhled, ztráta zájmu o učení, horší prospěch ve škole, podrážděnost, konflikty s rodiči, přecitlivělost, tajnůstkářství, problémy se zákonem aj. Rodiče by takové varovné signály neměly přehlížet. Když má dítě problém s alkoholem, nemůžeme spoléhat na jednorázové řešení, ale je třeba dlouhodobé strategie. Důležité je získat jeho důvěru, naslouchat mu a umět s ním mluvit o alkoholu. Měla by být dána zdravá rodinná pravidla, aby dítě znalo důsledky toho, co udělá. Rodiče by se měli snažit, aby se dítě nenudilo a odpoutat jej od špatné společnosti. Dále je vhodné posilovat sebevědomí dítěte a poradit se i s jinými dospělými. Sami rodiče musí být pozitivním modelem a správným vzorem. V případě potřeby by neměli váhat využít profesionální pomoc (Csémy, Nešpor, 1994).

Rodiče dítěte s problémy s alkoholem by se měli vyhnout popírání problému, skrývání problému, obviňování partnera, či zanedbávání ostatních dětí. Určitě nesmí podporovat dítě financováním alkoholu. Nesmí se nechat vydírat, ale také nesmí dítě bít nebo mu vyhrožovat. Nejednat impulzivně a chaoticky a neodsunovat dítě k jiným příbuzným. Rodiče musí být ve svých požadavcích neústupní, ale není dobré dělat dlouho dusno a např. s dítětem nemluvit. Komunikace je v tomto případě velmi důležitá, stejně jako neztrácet naději (Csémy, Nešpor, 1994).

2.1.6 Drogy

Zvláště u adolescentů není přesně vymezena hranice mezi návykem a závislostí a je obtížné diagnostikovat, co ještě není a co už je závislost. Mühlpachr (2002) uvádí fáze vývoje závislosti na drogách dle Waldmanna (1971):

1. etapa – vyznačuje se hledajícím vztahem mladistvého, který prožívá své konflikty
2. etapa – je spojená s vytvářením skupin mladistvých, kde se konzumují drogy
3. etapa – vznik vlastní závislosti jedince na droze, kterou potřebuje i bez party
4. etapa – fyzická závislost na droze se stálou starostí o její opatření, nutnost udržovat stálou hladinu drog v organismu, prožívá úlevu od nepříjemných prožitků

Psychoaktivní látky jsou dle Světové zdravotnické organizace rozděleny do 4 skupin.

1. Látky nepoužívané v lékařství, velmi nebezpečné z hlediska závislosti (LSD).
2. Látky užívané v lékařství potenciálně nebezpečné pro možnost vzniku závislosti (diazepam).
3. Látky užívané v lékařství, s menším rizikem vzniku závislosti (chlordiazepoxid).
4. Látky ostatní, které mohou závislost vyvolat (těkavá rozpouštědla), (Mühlpachr, 2002).

Motivace drogové závislosti jsou různé. Mezi nejčastější patří:

Interpersonální – přání proniknout interpersonálními bariérami, získat uznání vrstevníků a komunikovat s nimi

Sociální – potřeba identifikovat se s určitou subkulturou, únik z obtížných podmínek prostředí, na mladistvé působí společnost chaoticky a způsobuje sociální frustraci

Fyzická – přání fyzického uspokojení, uvolnění, odstranění fyz. obtíží a získání energie

Senzorická – přání stimulovat zrak, hmat, sluch, chuť

Emocionální – uvolnění od psychického tlaku, snížení úzkosti, zlepšení nálady

Politická – přání měnit drogovou legislativu, nedodržovat společenská pravidla

Intelektuální – únik nudě, produkovat originální ideje, zkoumat své podvědomí

Kreativně estetická – vylepšit uměleckou tvorbu, ovlivnit představivost

Filozofická – objevovat významné hodnoty, hledat smysl života, nové pohledy na svět

Antifilozofická – zklamání při hledání smyslu života, nepokojení v hledání sama sebe

Spirituálně mystická – prosazovat spirituální náhled, získávat spirituální moc

Specifická – potřeba prožít dobrodružství, získat ocenění určitých osob (Mühlpachr, 2002)

Nejrizikovější skupinou v oblasti závislosti na drogách jsou mladiství. Hlavní roli hraje rodina. Dysfunkční rodina, patologická komunikace a hledání své identity jsou nejčastější příčiny závislosti na drogách. Na experimentování s drogami zase mají nesporný vliv vrstevníci a kamarádi (Mühlpachr, 2002).

Mezi rizikové situace, kdy u dospívajících hrozí užívání drog, můžeme zařadit poruchu pozornosti s hyperaktivitou, sklon k násilí, děti zanedbané s nedostatečným citovým zázemím, děti trpící strachem úzkostí, špatný prospěch ve škole, nepřijetí do školy, nezaměstnanost, problémy s drogami u rodičů a vleklý problém v rodině. U dětí s poruchou pozornosti s hyperaktivitou je častá nadměrná aktivita a neschopnost se soustředit. U dětí se sklonem k násilí je nebezpečný vliv médií. Zanedbané děti, vyrůstají v prostředí, které je chudé na informace a zkušenosti. Děti citově deprivované často zlobí, aby si jich rodiče všimli. U dětí z úzkostí mohou být drogy jako způsob zbavení se jí. Drogy ohrožují děti se špatným prospěchem, který je může postavit do nepříjemné pozice mezi vrstevníky. Předčasné ukončení školy či nezaměstnanost je riziková situace, protože člověk má moc času a neví, co s ním. Špatný příklad rodičů nebo dlouhodobý konflikt mezi nimi je také častý problém vedoucí k drogám u dětí (Csémy, Nešpor, 1994).

Mezi nejznámější drogy (kromě alkoholu a tabáku) patří marihuana, hašiš, tlumivé látky, organická rozpouštědla, látky s budivým účinkem včetně pervitinu, opiát, kokain, LSD a další látky vyvolávající halucinace a anabolika. Marihuana a hašiš obsahují látku THC, která je mnohem jedovatější než alkohol. V hašiši je mnohem silnější koncentrace než v marihuaně. U obou se vyskytuje sklon k násilí, poruchy paměti, nezáměr a apatie. Léky proti bolesti, na spaní nebo na uklidnění mohou způsobit návyk. U organických rozpouštědel hrozí smrtelná otrava. Poškozuje játra, mozek a krevní oběh. Nebezpečná jsou také některá lepidla. Látky s budivým účinkem a pervitin nastartují tělesnou i psychickou energii. Zvyšují bdělost. Následuje vyčerpání a spánek. K opiátům patří např. opium, heroin nebo kodein. Závislost na heroinu vzniká velmi rychle. U opiátů je také velké riziko předávkování. Kokain patří k velmi nebezpečným drogám. Závislost na něm vzniká rychle. Při vysazení se objevují nepříjemné duševní stavy a silná touha po droze. LSD je známé způsobováním halucinací. Anabolika často užívají sportovci pro lepší výkony (Csémy, Nešpor, 1994).

Léčba závislosti na drogách je často závislými odmítána. Častěji vyhledají pomoc rodiče závislých mladistvých. Pacient je chráněn lékařským tajemstvím a někdy je léčba zcela anonymní. Dítě je třeba motivovat ke změně, a neustále opakovat nabídku možnosti léčby. Pokud dítě svolí k léčbě, je třeba to ocenit. Existují 3 formy léčby. První je jednorázová porada, krizová pomoc. Druhá je ambulantní, u níž je výhodou, že dítě není vytrženo ze svého prostředí a může docházet do školy. Pozor ale nato, s kým se stýká. Třetí typ léčby je

ústavní. Je to nepřetržitá odborná péče, s radikální změnou prostředí. Průběh léčby není pro dítě snadný. Účinnost léčby pozitivně ovlivňuje její včasnost, spolupráce rodiny, spolupráce pacienta, kvalitní léčebný program, a pokud pacient netrpí další duševní poruchou (Csémy, Nešpor, 1994).

2.1.7 Kouření

„Kouření, a zvláště kouření mladých lidí, kteří začínají kouřit, je součástí obecného syndromu problémového chování. V rámci holdování alkoholu, drogám rizikovému sexu spolu s delikventním chováním tvoří jednolitý obraz.“ J. E. Donovan a R. Jessor

Účinky tabáku se neprojevují tak rychle a dramaticky jako u jiných návykových látek. Tabákový kouř obsahuje velké množství škodlivých látek jako dehet, kysličník uhelnatý, formaldehyd, kyanid a jedinou návykovou látku nikotin. Dlouhodobé účinky tabáku jsou zhoubné nádory, srdeční a dýchací onemocnění, nemoci cév, poškození žaludku aj. Nebezpečné je také pasivní kouření, kdy jedinec je nekuřák, ale vdechuje kouř z cigaret ostatních. Zejména u dětí je to nebezpečné. (Csémy, Nešpor, 1994).

Mühlpachr (2002) uvádí typologii kuřáků dle Schmidta (1982):

- 1. Příležitostný kuřák** – kouří občas, necítí potřebu kouřit
- 2. Návykový kuřák** – kouří ze zvyku, dle kuřáckých zvyklostí, kouření umí ukončit
- 3. Kuřák s psychickou závislostí** – kuřák, který má z kouření požitky, v popředí je vůně, chuť a rituál, často kouření kvůli uklidnění
- 4. Kuřák s psychickou a fyzickou závislostí** – v popředí jsou účinky nikotinu, při absenci nikotinu bušení srdce, pocení, třes, neklid

Ve školní populaci je kouření ještě rozšířenější jev, než alkohol. Cigareta symbolizuje dospělost, mužnost. Čím horší má žák prospěch, tím více kouří. Častěji kouří chlapci než dívky (Mühlpachr, 2002).

Častým důvodem kouření je vliv lidí kolem sebe. Naléhání a přání ostatních kamarádů je nejčastějším důvodem kouření mladistvých. Z psychologického hlediska lidé začínají kouřit kvůli zvládání stresu. Častěji kouří lidé nejistí s pocitem méněcennosti. Kuřáci obecně pijí více kávy a alkoholu než nekuřáci a jsou méně fyzicky aktivní (Křivohlavý, 2003).

Chroničtí kuřáci trpící tzv. tabakismem bývají nervózní, podráždění, špatně spí, mají bušení srdce, úzkosti, poruchy potence, u žen poruchu menstruace, špatné soustředění, únava, poruchy zažívání a chronický kašel. Při odvykání je silná touha po nikotinu, slabost, úzkost, podrážděnost, nespavost, silný kašel, zvýšená chuť k jídlu a vředy v ústech. Nikotinismus je nebezpečný zvláště u dívek, a to jak pro ně, tak pro jejich potomstvo. Žena je na škodlivé látky cigaret citlivější než muž. Optimální je přestat kouřit před početím dítěte, jinak dítěti hrozí různá nebezpečí v podobě nezralosti a vad (Kohoutek, 2007).

2.1.8 Rizikový sex

Období adolescence bývá obdobím prvního sexuálního styku. Motivací pro první sex bývá hlubší emoční vztah nebo obyčejná zvědavost. Dnes je nedostatečná sexuální výchova. Dospívající nejsou dostatečně informováni o ochraně před pohlavními nemocemi. Někteří prožívají strach z těchto nemocí a z těhotenství, výčitky svědomí nebo stud, což může ovlivnit jejich postoj k sexu. Časně zahájení sexuálního života vede velmi často ke kouření, alkoholu a dalším rizikovým způsobům chování (Krejčířová, Langmeier, 2008).

Při tzv. nezdravém sexuálním životě jsou největším nebezpečím pohlavně přenosné nemoci. Většina mladistvých má málo informací o těchto nemocech. Znají často jen AIDS. Za zdravý sexuální život je považován takový, při němž dva pohlavně zralí lidé mají oboustranně uspokojivý sexuální kontakt a zůstávají si v něm věrní. U mladistvých se objevuje promiskuita a nechráněný sex. Často lidé myslí na ochranu před nechtěným otěhotněním, ale už zapomenou na nemoci. Je běžné, že u dospívajících dochází k sexuálnímu styku pod vlivem alkoholu (Křivohlavý, 2003).

2.1.9 Šikana

Šikana je násilné ponižující jednání jednotlivce či skupiny vůči slabšímu jedinci, který se nedokáže bránit. Následky šikany se projevují jak u oběti, tak u agresora ještě v dospělosti. Šikana je hra se strachem, jak oběti, tak agresora, který ukazuje svou moc, aby zakryl strach vlastní. Šikanování může být skryté, tedy mimo společnost dalších lidí anebo zjevné, před svědky. Mezi projevy šikany řadíme fyzické násilí a ponižování, psychické ponižování a vydírání a destruktivní aktivity zaměřené na majetek oběti. Rozlišujeme 5 stádií šikany:

1. Ostrakismus – neoblíbenost žáka, který je terčem posměchu, pomalé psychické nahodávání oběti, legrácky, intriky

2. Fyzická agrese – oběť jako hračka k odreagování agresorů, zkouší se, kolik toho oběť snese, zde by měl zdravý kolektiv dát najevo svůj nesouhlas

3. Tvorba jádra agresorů – existuje skupina agresorů, která řídí dění ve třídě

4. Skupina přijímá normy agresorů – kolektiv bere na vědomí pravidla agresorů

5. Stadium vykořisťování – v kolektivu jsou jen dvě skupiny lidí, a to oběti a agresori, agresori jsou aktivní – ti, co ubližují, a pasivní – ti, co přihlížejí (Vašutová, 2005)

Podle Koláře existují 3 typy agresora:

1. primitivní, brutální, neustále zastrašuje ostatní, agrese v rodině
2. slušný, úzkostný, nenápadný, šikanuje v ústraní, v rodině vysoce postavení lidé
3. oblíbený, vlivný, dobrý prospěch, zábavný, oblíbený u učitelů, v rodině chybí morální výchova (Vašutová, 2005)

Motivací agresorů bývá touha upoutat na sebe pozornost, touha po obdivu a zájmu ostatních. Dalším motivem je nuda. K šikaně vede i zvrácená zvědavost nebo žárlivost na přízeň učitele k jinému žákovi. Agresor má v mnoha případech sám nízké sebevědomí. Oběti šikany jsou buď pasivní, úzkostné a nejisté nebo provokující. První typ nijak neprovokuje ostatní, druhý typ dráždí jiné děti, a při útoku na něj se snaží bránit (Vašutová, 2005).

Šikana je projevem a zneužívání moci. Za oběti jsou vybíráni jedinci tiší, plaší, nejistí. Šikana je silný sociální stres. Důsledkem může být ohrožení fyzického a duševního zdraví oběti. Nežádoucí důsledky má nepotrestaná šikana a to na oběť i agresora. Šikana je záležitostí celé skupiny či instituce. V důsledku šikany dochází k deformaci sociálních vztahů a norem. U agresorů je značné riziko kriminálního chování v budoucnu. Pasivní účastníci šikany si vyčítají, že tomu neuměli zabránit. Ztrácí pocit bezpečí. Šikana je jev, který se týká všech zúčastněných (Vágnerová, 2004).

2.1.9.1 Agresivita

„ Agresivní chování lze definovat jako porušení sociálních norem, omezující práva a poškozující živé bytosti či neživé objekty. Může jít o reálný či symbolický útok, o různý způsob ubližování, např. bitím, nadávkami, omezováním, ničením. Termín agresivita ozna-

čuje tendenci, pohotovost k násilnému způsobu reagování. Pojem agrese charakterizuje reálný projev takového chování, který mívá charakter násilí (Vágnerová, 2004, s. 757).“

Dispozice k agresivnímu chování jsou v různé míře vrozené lze je tlumit nebo stupňovat výchovou. Agresivita může být i projev duševní poruchy, může být aktivována požitím alkoholu, či jiné drogy. Agresivita se projevuje verbální i neverbální formou. Tři okolnosti, které zvyšují agresivitu, jsou nezralá psychika, narušení zábran a oslabení regulačních mechanismů. Význam hraje i násilí v rodině, pokud je dítě svědkem, přijde mu agresivní chování jako normální součást mezilidských vztahů. Důležitá je zpětná vazba, násilí musí být potrestáno (Vašutová, 2005).

2.1.10 Sekty

Mladí lidé, kteří se cítí na světě ztraceni nebo nemohou najít vlastní identitu, často najdou své odpovědi v učení některé sekty, která jim předkládá jakýsi smysl života a řád života. Sekty jsou charakterizovány jako sdružení věřících, které překračují hranice oficiální církve. Typické znaky života v sektě jsou izolovanost, uzavřenost, přesvědčení o správnosti své cesty, autoritativní systém aj. Rozlišujeme sekty křesťanského, orientálního a okultního původu. Dnes se vydělují sekty s politickým zaměřením nebo výchovně vzdělávací sekty. (Kohoutek, 2007).

Mladým lidem, majícím potřebu duchovního života se učení sekty často nejeví nebezpečné. Mezi příčiny vstupu do sekty řadíme potřebu transcendentního života, potřeba kořit se a oddanosti, potřeba jistoty a řádu, potřeba autority, akceptace, seberealizace, intenzivního prožitku, protestu a úniku ze světa, reakce na životní zátěž a psychické dispozice (Vágnerová, 2004).

Sekty představují specifický životní styl, který je pro lidi přitažlivý. Sekty lze rozdělit na tvrdé a měkké. Tvrdé neposkytují informace o svém způsobu života, měkké jsou otevřenější veřejnosti. (Mühlpachr, 2002)

Typologie sekt:

Sebezdokonalovací sekty – usilují o sebepoznání a zdokonalení osobnosti (scientologie)

Východní skupiny – důraz na mystické učení a orientální filozofie a náboženství

Sjednocovací skupiny – Moonova Církev sjednocení

Sekty vycházející z křesťanství – některé již dnes nejsou považovány za křesťanské (Svědkové Jehovovi), (Mühlpachr, 2002)

2.1.11 Kriminalita

Kriminální chování je chování, které porušuje právní normy. Nejsou to přestupky proti společenským pravidlům, ale již závažné trestné činy. Kriminální chování vede k újmě jiných lidí. Je projevem poruchy sociálněadaptačních schopností a dovedností. Nejčastěji se kriminality dopouštějí muži v adolescentním věku. Mezi příčiny řadíme genetiku, rodinu, vrstevníky nebo situační faktory. Taková jedinci se chovají bezohledně, agresivně, impulzivně a bez zábran. (Vágnerová, 2004).

2.1.11.1 Krádeže

Je to porušení respektu k vlastnictví jiné osoby, které je záměrné. Důležitý ukazatel u mladistvých je způsob provedení, jestli je plánovaná krádež nebo spoutání, pravidelná nebo příležitostná. (Vágnerová, 2004).

Je to záměrné jednání s předpokladem rozumové vyspělosti na úrovni chápání vztahu k vlastním a cizím věcem. Závažnost krádeže se posuzuje dle kritérií. Jsou jimi místo, způsob, cíle a frekvence krádeže. Signálem poruchy socializace je plánování a promyšlenost krádeže. Cíle a motivace krádeže souvisí s problémy mladistvého. Může krást pro sebe nebo např. pro partu (Vašutová, 2005).

2.1.11.2 Delikvence

Kriminalita mládeže se nazývá delikvence. Pro dospívající s dysfunkční rodiny je důležitější vrstevnická skupina než rodina. Delikventní party často vznikají na základě známosti z jedné instituce. Tyto skupiny si vytvoří vlastní hodnoty a chovají se autonomně. U některých se kriminální činnost spustí z nedostatku financí na herní automaty diskotéky apod. Rizikovými skupinami jsou uživatelé drog, rasistické subkultury a pseudonáboženské subkultury (satanismus). Nesporný je vliv médií na socializaci a zločinnost mládeže. V televizi je často ukazováno a zlehčováno násilí, agrese vůči určitým skupinám a celkově je dáván špatný příklad morálky (Matoušek, Kroftová, 2003).

Mezi specifické znaky kriminality mládeže patří (liší se od dospělých): způsob výběru předmětu útoku, trestná činnost je páchána ve skupině, nedokonalá příprava, tvrdost agresivního jednání, nedostatek zkušeností, neúměrné prostředky k dosažení cíle, vliv alkoholu a jiných drog, emotivní nerozumné jednání, o trestné činnosti se rádi svěřují skupině, často odcizují předměty, které nepotřebují, ukradené předměty jsou rozdělovány ve skupině, aj. Nejvíce se mládež podílí na krádežích vloupáním (Mühlpachr, 2002).

2.1.12 Poruchy příjmu potravy

Poruchy příjmu potravy znamenají patologickou změnu postoje k vlastnímu tělu a neadekvátní hodnocení vlastní hmotnosti. Psychické vnímání vlastního těla je zkreslené. Člověk se vidí takový, jaký se obává, že je. Nejčastěji se poruchy příjmu potravy vyskytují u dívek v adolescenci. Cítí nespokojenost a úzkost. Příčin y nejsou úplně jasné, jedná se o působení biologických, psychických i sociálních faktorů. Roli může hrát i genetika (Vágnerová, 2004).

Mentální anorexie – patologický strach z tloustnutí, radikální redukce příjmu potravy, fobie z nadváhy a jídla, narušené vnímání vlastního těla, pozvolný rozvoj, popírání problému, zájem o zdravou výživu

Mentální bulimie – strach z nadváhy, neschopnost kontrolovat příjem jídla, nutková touha po jídle, vyvolávání zvracení, impulzivita, neschopnost sebeovládání, přejídání, často spojeno s alkoholem nebo drogami (Vágnerová, 2004)

Přejídání a obezita

Obezita a přejídání se často objevují v adolescenci, zejména u dívek. Obezita je nadměrné množství tuku v těle. Obezita sebou nese řadu dalších zdravotních problémů. Obézní dospívající trpí nízkým sebevědomím a bývají terčem posměchu. Příčinami může být nespokojenost, deprese, úzkost, genetické dispozice. Obezitě se dá předcházet zdravou a vyváženou stravou a dostatkem pohybu. Pro dospívající dívky jsou typické diety a nadměrné cvičení. (Křivohlavý, 2003).

2.2 Příčiny rizikového chování

Příčiny poruch chování jsou multifaktoriální. Poruchy mohou být získané například vlivem prostředí. Významný spouštěč je stres a zátěžové situace. Roli může hrát i genetika. (Kohoutek, 2007).

Genetické dispozice – ovlivňují zejména temperament, rizikové faktory jsou dráždivost, impulzivita, potřeba vzrušení, snížení zábrán, lhostejnost, často se odmítavé chování objevuje již v dětství, dítě má vlastní pravidla, problémový rodič bude špatně vychovávat

Biologické dispozice – narušení struktury či funkcí CNS, u dětí s poruchami chování jsou shledávány odlišnosti v diferenciaci hemisfér, hyperaktivita

Úroveň inteligence – rizikové chování se častěji vyskytuje u jedinců s nižší inteligencí, ale jsou i případy s nadprůměrnými schopnostmi, neúspěch ve škole často vede k odmítavému postoji ke škole

Vliv sociálního prostředí – velmi významný vliv, nevhodné nebo nepodnětné prostředí, nejdůležitější prostředí je rodina, je prvotním prostředím, kde probíhá socializace, (identifikace s rodiči, odlišný normativní systém, citová deprivace, nezáměr rodičů), negativní vliv vrstevníků, (asociálně zaměřená parta s vlastními pravidly), nuda a nedostatek životních cílů,

Životní prostředí – nepříznivě působí velké množství lidí na sídlišti, výrazná anonymita

Odlišnost socializace – narušené vztahy k jiným lidem, nechápou nutnost přizpůsobení, omezená empatie, egocentrismus, tendence stát se členem party

Motivace nežádoucího chování – nejčastější motivace jsou potřeba stimulace, potřeba citové jistoty a bezpečí, potřeba seberealizace, potřeba úniku z aktuální tíživé situace, potřeba získat materiální prostředky (Vágnerová, 2004)

2.3 Prevence a intervence

2.3.1 Prevence

Primární prevence zabraňuje vzniku poruchy. Sekundární má zabránit rozvoji již vzniklé poruchy. Terciální se zaměřuje na následky poruchy. Dodržování zásad mravnosti se považuje za základ prevence i některých terapií. Důležitá je oblast duševní hygieny. Prevencí agresivity může být asertivita, tedy respektování vlastních práv, ale i práv ostatních (Kohoutek, 2007).

Mezi zásady prevence pro rodiče patří získat důvěru dítěte. Pokud nám něco vypráví, je vhodné vypnout televizi a naslouchat mu, sledovat jeho neverbální komunikaci, ptát se, zajímat se o něj, mluvit i o tématické drog, alkoholu apod. Dále zabránit, aby se dítě nudilo, motivovat jej k zálibám, stanovit zdravá pravidla v rodině (např. žádný alkohol nezletilým), být dobrým příkladem dítěti, posilovat jeho sebevědomí (pochvaly). (Czémy, Nešpor, 1994).

V rámci prevence rizikového a kriminálního chování jsou prováděny různé preventivní programy ve škole, jak pro žáky, tak pro rodiče nebo vrstevnické programy na zlepšení vztahů v kolektivu či programy orientované na profesní zaměření (Matoušek, Kroftová, 2003).

Hájek (2004) uvádí, že volný čas může být primární a sekundární prevencí sociálně patologických jevů. Ne každé dítě má správné rodinné zázemí. I sami adolescenti se mohou věnovat volnočasovým aktivitám jako vedoucí a podílet se na výchově ve volném čase. Hlavním cílem je, aby děti náchylné k problémům objevily vlastní dispozice.

2.3.2 Intervence

Dle závažnosti rizikového chování může nastat několik způsobů řešení. Mladiství mohou být umístěni do diagnostického ústavu a být v ústavní péči. Dnes existují alternativy k trestu odnětí svobody jako např. veřejně prospěšné práce. Na tyto formy trestů dohlíží probační služba. Možností intervence je i terénní sociální práce (streetwork). Zlepšuje dostupnost k informacím o možnostech řešení rizikovým skupinám, které by samy pomoc nikdy nevyhledaly. Další možnost je středisko výchovné péče pro děti a mládež, které poskytuje krizovou pomoc, terapeutické programy, kluby nebo zájmové kroužky. Jako sou-

část trest může být i dobrovolnictví v některých sociálních zařízeních. (Matoušek, Kroftová, 2003).

2.3.3 Práce s rizikovou mládeží

Při práci s rizikovou mládeží můžeme postupovat individuálně nebo skupinově. Významná je práce s rodinou problémového mladistvého, a to formou rodinné terapie nebo poradenství. U největší skupiny agresivní mládeže je původ neuritický nebo depresivní. Je potřeba s dítětem hodně a o všem komunikovat a zjistit pravou příčinu jeho chování. I rodičům se musí vysvětlit, jak se k dítěti mají a jak nemají chovat. (Labáth, 2001).

Základem práce s rizikovou mládeží je motivace a odbornost pracovníka. Pracovník by měl být flexibilní, zralý, čestný, dobře komunikující, podporující, být dobrým příkladem, otevřený, sebevědomý, rozvážně reagující atd. (Matoušek, Kroftová, 2003).

I učitel ve škole může značně působit na rizikové žáky. Mezi sociální kompetence učitele patří umění naslouchat, komunikativnost, vyrovnanost, optimismus, konstruktivní řešení problémů, umět uklidnit ostatní, rád poznávat jiné lidi, všestranné zájmy, pozitivní vztah k lidem i sobě, schopnost rozvíjet pozitivní osobnostní rysy žáka, takt, tolerance, umět pochválit i kritizovat adekvátním způsobem, umět organizovat lidi a v neposlední řadě regulovat vztahy v kolektivu (Mühlpachr, 2002).

3 VÝZNAM VOLNÉHO ČASU V ŽIVOTĚ MLADISTVÝCH

V této kapitole se budu zabývat volným časem, který vymezím, a dále budu psát o jeho funkcích, způsobech využití a vlivu rodiny na trávení volného času. Myslím, že volný čas je pro člověka důležitý z mnoha hledisek a lidé by jej měli trávit co nejlépe, aby dokázali tento čas smysluplně využít. Zvláště v období dospívání má volný čas význam. Pojetí volného času prochází vývojem a existují různé přístupy k pojmu volný čas.

„ Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností – to je tzv. zbytková, reziduální teorie volného času rozšířená zejména v německé literatuře. Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení (Hofbauer, 2004, s. 13).“

Janiš (2009) za volný čas považuje čas, se kterým člověk nakládá dle svého uvážení a na základě vlastních zájmů, je to doba, která zbude z 24 hodin dne po práci, péči o rodinu a fyzické potřeby.

Chudý (2005) uvádí, že podle Holinové je volný čas mládeže, čas, kterým mládež disponuje dle vlastního úsudku a dle jejich možností. Je to souhrn činností mimo pracovní, školní a nevyhnutelné povinnosti. Jsou to činnosti k fyzickému odpočinku nebo k uspokojení společenských potřeb.

Volný čas lze chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil. Je to doba, ve které si své činnosti můžeme svobodně vybírat, děláme je dobrovolně a rádi a přinášejí nám uspokojující a uvolňující pocity. Volný čas zahrnuje odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti a vzdělávání a dobrovolná společensky prospěšná činnost. Z hlediska mládeže do volného času nepatří vyučování a činnost s ním související, základní péče o vzhled a osobní věci a povinnosti k rodině a domácnosti. Do volného času nepatří uspokojování biologických potřeb, ale i z nich se mohou stát koníčky např. příprava konzumace jídla. U mládeže je žádoucí pedagogické ovlivňování volného času. Nabízené možnosti by měly být pestré a přitažlivé mladistvým a měly by být správně vedeny. Na volný čas dětí a mladistvých má vliv rodina, získáváme v ní první zkušenosti s volným časem. U dospívajících často tento vliv přebírá vrstevnická skupina. Prostředí,

kde děti tráví svůj volný čas, mohou být různá. Když děti tráví volný čas bez dohledu a zájmu dospělých, ohrožuje to jejich výchovu a bezpečnost (Pávková a kol., 2002).

Volný čas chápeme jako dobu, která umožňuje člověku svobodnou volbu činnosti. Volný čas dětí a mládeže ovlivňuje rodina, skupina vrstevníků, lokální pospolitosti (obec), společenské prostředí, občanská sdružení, média, školy, střediska pro volný čas mládeže, aj. V současné době vzrůstá tendence využívat volný čas k sebevzdělávání. (Hájek, 2004).

Janiš (2009) uvádí pět pohledů na volný čas. Ekonomický pohled bere v úvahu finanční prostředky, které společnost věnuje pro volný čas lidí. Sociologický a sociálněpsychologický pohled ukazuje vliv volnočasových aktivit na utváření mezilidských vztahů. Patří sem rodina, přátelé, vrstevníci, prostředí. Politický pohled zahrnuje vliv státu na volný čas lidí a ten je přímý nebo nepřímý. Přímý je např. výstavba hřiště a nepřímý může spočívat v sociální politice, kdy jsou např. omezeny finanční možnosti lidí. Další pohled je zdravotně hygienický. Volný čas tedy působí na tělesný i duševní rozvoj. A poslední pedagogicko psychologický pohled zvažuje vhodnost aktivit pro různé věkové kategorie a poukazuje, že volný čas má vést k uspokojování potřeb a důležitou součástí je vnitřní motivace jedince.

Dle Janiše (2009) je výchova mimo vyučování veškerá veřejná výchovná činnost s dětmi a mládeží, která je prováděná mimo povinné vyučování. Jejími znaky jsou: probíhá mimo vyučování, bez prostředního vlivu rodiny, je institucionálně zajištěná a uskutečňuje se převážně ve volném čase. Jejím obsahem je odpočinková, rekreační a zájmová činnost. Rekreační se od odpočinkové liší tím, že je aktivní a často probíhá v rámci vyučování nebo práce (např. tělesná výchova).

Cílem výchovy ve volném čase je naučit děti a mládež užitečně trávit volný čas a dávat mu zasloužený význam. Nejčastěji ohrožené děti rizikovým chováním jsou ty, které nemají žádný zájem. Ve volnočasových aktivitách dospívající objevují vlastní dispozice, a také se rozvíjí zdravé sebevědomí. Mezi výchovné cíle sociální prevence ve volném čase dospívajících patří: uspokojovat potřeby, seznamovat se s možnostmi aktivit, rozvíjet zájmy skupiny, pomáhat objevovat dispozice mladých lidí, podporovat snahu o sebevýchovu, vychovávat ke zdravému životnímu stylu, psychohygienu, vést k odpovědnosti, rozvíjet sociální orientaci, posilovat autoregulaci, podporovat společensky žádoucí hodnoty, vytvářet u dětí sebevědomí, naučit je vyrovnávat se se stresem atd. (Hájek, 2004).

Janiš (2009) uvádí různé typy institucí pro volný čas dětí a mládeže. Patří zde školní družina a školní klub, které se věnují dětem po škole a provozují rekreační, odpočinkové i zájmové činnosti. Školní družina je pro děti prvního stupně základní školy a školní klub pro děti základní školy. Dále existují domy dětí a mládeže, kde není nijak omezeno, kdo může dům navštěvovat. Základní umělecké školy nabízí dnes čtyři obory, a to hudební, taneční, výtvarný a literárně - dramatický.

Mezi jiné instituce řadíme různé spolky jako Junák, Sokol, Český svaz tělesné výchovy, ale i kina, knihovny a muzea. Tyto instituce člověk navštěvuje dobrovolně, z vlastního zájmu. Instituce poskytují kroužky, soubory, klube a kurzy. Kroužky jsou menší útvary se specializací. Činnost souboru je zaměřená i na veřejnost (např. pěvecký). Klub je zaměřený na vnímání svých členů. Příkladem je filmový klub. Kurz má omezené trvání a kapacitu. Výsledkem je osvojení nějaké vědomosti či dovednosti. Kromě těchto pravidelných činností jsou volnočasové činnosti příležitostné, které jsou též pod pedagogickým dohledem a patří sem např. tradiční turnaje nebo letní tábory. Poslední typ je činnost spontánní, která není přímo ovlivňována pedagogem (Janiš, 2009).

Nízkoprahová zařízení jsou určena především neorganizovaným dětem a mládeži. Klienti těchto zařízení mají často obtížné vztahy s rodiči či vrstevníky a těžké životní situace. Jsou ohroženi patologickými jevy. Cílem nízkoprahového zařízení je klientům zlepšit kvalitu života a snížit jejich sociální rizika. Služby jsou přístupné všem a jsou bezplatné. Klienti mohou zůstat v anonymitě. Nízkoprahové zařízení také nabízí možnosti využití volného času a podílí se na preventivních aktivitách (Hájek, 2008).

Volný čas je čas, který nám zbude po splnění si všech povinností a po uspokojení fyziologických potřeb. Je to zbytková časová hodnota, která umožňuje svobodné využití.

Volný čas mládeže hraje významnou roli při utváření osobnosti člověka a při jeho pozitivní socializaci. Kvalitní trávení volného času může kompenzovat i nedostatky rodinného prostředí nebo školského působení. Rodina má zcela výhradní roli v osvojování si aktivit volného času. Náplň volného času samozřejmě neřeší všechny problémy, ale dává možnost být v něčem úspěšný a zajímat se o něco, čímž se zmenšuje pravděpodobnost sociálně patologického chování. Mezi nejčastější důvody, které brání naplno využívat svůj volný čas je nedostatek času, nedostupnost aktivit v okolí, špatné podmínky v provozování

aktivit, finanční prostředky nebo zákaz od rodičů. Je třeba neustále inovovat nové činnosti, které mládež zaujmou (Žumárová, 2006).

3.1 Funkce volného času

Hofbauer (2004) mezi funkce volného času řadí odpočinek, zábavu a rozvoj osobnosti. Volný čas tedy slouží k regeneraci fyzických a psychických sil a také přispívá k budování kultury. Francouzský sociolog Roger Sue uvádí jako funkce volného času: psychologickou, sociální, terapeutickou a ekonomickou. Sociální funkce zahrnuje adaptaci v různých sociálních prostředích, zatím co terapeutická zahrnuje smyslový rozvoj a prevenci nemocí, ekonomická dokazuje význam volného času pro člověka v jeho profesi, v psychologické funkci jde o zábavu a uvolnění.

Hofbauer (2004) píše, že komplexní pojetí funkcí volného času vymezil německý pedagog volného času Horst W. Opaschovski. Mezi základní funkce řadí rekreaci, kompenzaci, výchovu a další vzdělávání, kontemplaci, komunikaci, participaci, integraci a enkulturaci. Rekreaci myslí jakési zotavení např. z práce, kompenzaci myslí odstraňování frustrací, výchova a vzdělávání představují svobodné a sociální učení. Kontemplace označuje hledání smyslu života a duchovních hodnot. Komunikace spočívá v navazování a udržování sociálních kontaktů. Participace představuje možnost účastnit se života ve společnosti. Integrace označuje jakési vrůstání do sociálních systémů. Enkultura představuje kulturní rozvoj sebe sama, rozvoj tvořivosti, umění, sportovních a jiných činností.

Způsob trávení volného času je jedním z ukazatelů životního stylu. Z hlediska volného času lze rozdělit lidi dle toho, jakou hodnotu připisují volnému času. Někteří mají za nejvyšší hodnotu práci a plnění povinností. Volný čas považují za něco nesprávného. Takoví lidé nedokážou odpočívat bez výčitek svědomí. Jiná skupina lidí zase dává volnému času nejvyšší hodnotu a práci bere jako nutné zlo. Ani přeceňování ani podceňování volného času není dobré. Nejlepší cesta je nalézt mezi prací a volným časem rovnováhu. Kvalitní osobní záliby jsou člověku velkou celoživotní oporou (Pávková a kol., 2002).

Funkce výchovy mimo vyučování:

Výchovně vzdělávací - rozvíjení schopností dětí a mládeže, usměrňování jejich zájmů, uspokojování potřeb, formování postojů, motivace ke společensky žádoucímu využívání volného času

Zdravotní – usměrňování denního režimu, vytváření zdravého životního stylu, dostatek pohybu, psychohygienu

Sociální – utváření žádoucích sociálních vztahů, nahrazení nedostatků rodinného prostředí, rozvoj sociálních kompetencí, rozvoj komunikace, osvojování sociálních norem

Preventivní – prevence, závislosti na drogách, alkoholismu, kouření, záškoláctví, vandalismu, kriminality, závislosti na virtuálních drogách, šikany, rasismu (Pávková a kol., 2002).

Volný čas se v průběhu 20. století stal základní dimenzí života jednotlivce, skupin a celé společnosti. Rozšířily se způsoby jeho realizace. Ovlivňuje rodinný i pracovní život. Každý den prožíváme svůj volný čas podle svých představ a seberealizujeme se. Volný čas má významné postavení při rozvoji osobnosti člověka (Chudý, 2005).

Chudý (2005) uvádí potřeby, jejichž uspokojování je spjata s činností nebo výchovou ve volném čase dle Opaschowského: potřeba zotavení, psychické uvolnění, odpočinek, rozptýlení, potěšení, lenošení, kompenzace, poznávání, edukace, aktivizace vlastních sil, klid, pohoda, sebereflexe, osvobození od stresu, kontakt, komunikace, zábava, empatie, společnost, integrace, společenské uznání, účast, spolupráce, kreativní rozvoj, vyjadřování vlastních názorů, nápadů, zážitků, produktivita v kulturní činnosti apod.

3.2 Využití volného času

Hofbauer (2004) uvádí faktory, které ovlivňují rozvoj volného času. Patří zde zkracování pracovní doby. Tím se zvětšil počet hodin volného času. Také se zrušila dětská práce a prodloužila délka studia. Dalším faktorem je, nerovnoměrné přibývání obyvatel a měnící se věková i etnická skladba. Demografické změny mají vliv na volný čas, např. přibývá seniorů. Dalším faktorem je, že se lidé stěhují do měst. Ve velkých městech se zvyšuje počet obyvatel, tím pádem i nabídka a poptávka možností volného času. Na venkově často zanikají kulturní spolky nebo instituce. Na pojetí volného času má vliv také vztah účastníků. Ať už jsou to zájemci – děti, mládež, nebo dospělí organizátoři a dobrovolníci. Obě skupiny jsou činností motivovány a vzájemně se obohacují a doplňují.

Dle Hofbauera (2004) někteří mladí lidé volný čas využívat nemohou. Prohlubuje se sociální nerovnost a nedostačující ochrana nejmladších příslušníků společnosti. Mnohým dětem není umožněn zdravý psychický, tělesný a sociální vývoj. Zdrojem sociálního vylou-

čení mohou být: chudoba, nevzdělanost, nemoci, rasismus, xenofobie atd. Překážkou využití a rozvoje volného času dětí může být i nucený předčasný vstup do pracovního procesu. Děti pracují v době, kdy by měly chodit do školy a po té se rozvíjet pomocí volnočasových aktivit. Také se zvyšují životní náklady a platit dětem kroužky je často nadstandard. U dospělých je časté hledání druhého povolání nebo přesčasy v práci. To značně omezuje volný čas.

Hofbauer (2004) uvádí, že nezaměstnanost je nežádoucí rozšíření volného času. Takový nadbytek volného času narušuje rovnováhu života zejména u mladých lidí po ukončení školy. Svůj volný čas tráví beze smyslu, nerozvíjí se. Jejich život se stane jen přežíváním, jsou demotivovaní. Pokud se jim dlouhodobě nedaří najít práci, stává se z volného času problém. Nepůsobí příznivě na psychickou stránku člověka, který se cítí prázdný, nevyužitý, neschopný. Omezuje to možnost využít volný čas perspektivně a kulturní život také klesá.

Další skupina lidí, kterou Hofbauer (2004) zmiňuje, jsou lidé, kteří volný čas odmítají. Důsledkem toho vzniká workoholismus. Přeceňuje se hodnota práce. K odmítání volného času dochází na základě vlastního rozhodnutí. Pro člověka má větší význam kariéra, společenské postavení, vlastní ambice. Workoholismus jako závislost na práci narušuje přirozený průběh života tím, že vytlačuje volný čas, deformuje mezilidské vztahy a životní hodnoty. Takové podcenění volného času má negativní důsledky na děti rodičů workoholiků. Neprojeví o děti zájem, děti jsou bez kontroly. Také mají v rodičích nepříznivý vzor.

Dle Hofbauera (2004) jsou lidé, kteří volný čas využít neumí. Neumí se orientovat v možnostech vlastní účasti. Příčinou je nedostatek motivace, informací, zájmu a pasivní přístup. Často se také vyskytuje nepřitažlivost nabídek trávení volného času v okolí bydliště. Mladí lidé ale potřebují uniknout stereotypu, a tak si najdou činnost, aby zahnali nudu. Ne vždy je to ale žádoucí a pozitivní způsob trávení volného času (např. vandalismus, brutalita, užívání drog, aj.). Aktivity volného času tedy působí jako prevence společensky nežádoucích jevů u mládeže.

Mezi volným časem dospělých a dospívajících existují rozdíly v ovlivňování volného času, jeho množství a rozložení během dne a týdne, struktury činností a finančních možnostech. Často u dospívajících vzniká nedostatek volného času jako důsledek přetěžování školními povinnostmi nebo dojíždění do školy. Na druhou stranu jsou jedinci, kteří mají

přemíru volného času a neví, co s ním. Tak vzniká nuda a dochází k tzv. zabíjení času, kdy se mládež nevěnuje konkrétní činnosti, ale volný čas tráví nahodile, neorganizovaně a v různých vrstevnických skupinách. Toto vede ke společensky nežádoucím jevům. Obecně lze říct, že mládež má více volného času, než dospělí. (Žumárová, 2006).

3.3 Vliv rodiny na trávení volného času

Dle Hofbauera (2004) je rodina jako sociální skupina pro většinu mladých lidí prvním prostředím volnočasového života a výchovy. Zásadně se podílí na formování osobnosti dospívajících. Rodina rozvíjí hodnotové orientace, mezilidské vztahy, výchovu vzdělávání a také poskytuje hmotné zabezpečení. Rodina prochází změnami a to především v uvolnění vztahů jejích členů a individualizace členů. I toto má vliv na volný čas. Rodina ztratila velkou část vlivu na děti. Působí na ně spousta vlivů z prostředí, opouštějí rodinu dříve, než tomu bylo v minulosti.

Hofbauer (2004) uvádí, že pozitivně i negativně působí na volný čas dětí v rodině především objektivní podmínky výchovy a života dětí v rodině. Mezi tyto podmínky patří velikost rodiny a úplnost rodiny. Patřit sem může i pozdější zakládání vlastní rodiny. Vliv má i realizace volného času v rodině. Roli zde hrají výchova, postoj rodičů, způsob života rodiny, hmotné zabezpečení, časové předpoklady pro volnočasovou činnost. Rodiče by v otázce volného času dětí neměli být ani direktivně rozhodující ani tomu nechat volný průběh. Nejlépe by měli své děti inspirovat, motivovat nebo sami organizovat rodinné činnosti ve volném čase. Na rodině hodně záleží volnočasový život dětí v dospělosti.

Dnešní rodiny dle Hofbauera (2004) mají spousta možností trávení volného času. Je tomu tak alespoň ve vyspělých zemích. Možností a iniciativ stále přibývá. Dnešní rodiny ale mají spousta problémů, které často odsunují volnočasové aktivity do pozadí. Rodiče např. nemají dobrý vztah se svými dětmi a to se promítne i do oblasti volného času, jak rodičů, tak dětí.

Podle Hofbauera (2004) se první zkušenosti z volného času získávají v rodině. Rodina i dnes zůstává prvním prostředím, které utváří příznivé podmínky pro volný čas. Mezi tyto podmínky patří hodnotová výchova, motivace, uspořádání života rodiny, které umožňuje dětem dostatek času, informace, podněty pro účast v činnostech mimo rodinu a účast

děti na plánování volného času. Způsoby realizace volného času v rodinách se liší. Závisí to na sociálním statusu, životním stylu a vztahu k volnočasovým potřebám dítěte.

Hofbauer (2004) uvádí žádoucí avšak dodnes nedosažený cíl. Tím je aktivní zájem všech rodin o smysluplné trávení volného času jejich dětí, které by se dobrovolně rozhodly a byly podporovány ze strany rodičů. Děti napodobují pozitivní volnočasové chování rodičů, v rodině se organizují individuální i společné aktivity, rodiče sledují děti a reagují na jejich potřeby. Tím vším lze ze strany rodičů ovlivnit přístup k volnočasovým aktivitám u dětí. Volný čas by děti měly využívat ve prospěch svůj i druhých. Důležité ze strany rodičů je nejen dostatek času na děti, ale i nechat děti pomáhat v domácnosti nebo na zahradě, a také si s nimi jen tak povídat. Aktivity ve volném čase rodiny utváří životní styl rodiny, který je zpětně ovlivňuje.

Dle Spousty (1994) je dnes omezený vliv rodiny na dítě. Rodina má ale své nezastupitelné místo ve výchově dětí, a také má hlavní odpovědnost za výchovu dětí. Spolu s rodinou se na výchově ve volném čase podílí škola, mládežnické organizace, nadační výchovné instituce, další organizace (sportovní, zdravotnické, ekologické...), hromadné sdělovací prostředky a lokální či regionální faktory. Výchovné působení v institucích nabízí dětem smysluplné využití volného času. Měly by se zaměřovat na hodnotové smýšlení dětí, odpočinek, rozvíjení mezilidských vztahů, dobrovolnost a návaznost na výchovné působení rodičů a školy.

Spousta (1994) uvádí, že mezi možnosti rodičů vychovávat děti ve volném čase patří vštěpování mravních hodnot (čestnost, pravdomluvnost, úcta ke starším lidem aj.), působení na motivaci dětí k učení, seznámení s prostředím okolí, pěstování samostatné a tvořivé práce, formování vztahu k umění, kráse a přírodě, vedení ke sportovním aktivitám, dodržování pravidel hygieny a vedení ke správné životosprávě.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Stanovila jsem si hlavní cíl práce a několik konkrétních dílčích cílů. Zajímá mě, jak tráví adolescenti volný čas a jaké jsou jejich zkušenosti s vybranými typy rizikového chování. Dále se snažím zjistit jejich postoje k rizikovému chování. Stanovila jsem si také hypotézy, které budu statisticky ověřovat. Zkoumat budu čtyři typy rizikového chování a to kouření, alkohol, drogy a záškoláctví.

4.1 Výzkumné cíle

Hlavní cíl: Zjistit zda existuje vliv způsobu trávení volného času na postoje k rizikovému chování u dospívajících.

Dílčí cíle:

1. Zjistit způsoby trávení volného času u dospívajících, a jestli považují vlastní způsob trávení volného času za smysluplný.
2. Zjistit, jestli mají dostatek volného času, kolik jej mají a jestli se rodiče zajímají o to, kde a jak tráví volný čas.
3. Zjistit, zda dospívající užívají návykové látky jako nikotin, alkohol, drogy, zda chodí za školu a pokud ano, co je k tomu vede.
4. Zjistit, jaké jsou jejich postoje k vybraným typům rizikového chování, co tyto postoje ovlivňuje a jestli se v jejich volném čase vyskytuje rizikové chování běžně.

4.2 Výzkumný vzorek

Dle Chrásky (2007) základní soubor představuje všechny prvky patřící do skupiny, kterou zkoumáme. Výběrový soubor představuje určitou část prvků ze základního souboru, která základní soubor reprezentuje.

Vzhledem k tomu, že zkoumám adolescenty, tak svůj výzkum zaměřuji na studenty středních škol. V mém okolí se vyskytuje jak gymnázium, tak střední odborná škola, proto jsem si zvolila právě tyto instituce. Abych mohla srovnat studenty dle věku, budu zkoumat studenty 1. a 4. ročníků.

Základní soubor: studenti středních škol v České republice

Výběrový soubor: studenti 1. a 4. ročníku gymnázia ve Slavičíně a studenti SOŠ ve Slavičíně, SOŠ ve Vizovicích

4.3 Způsob výběru

Chráška (2007) uvádí, že u záměrného výběru nerozhoduje náhoda. Výzkumník vybere objekt, který považuje za typický (průměrný) dle svého úsudku.

Druh výběru je záměrný. Ve své práci chci srovnat studenty dvou typů středních škol a zároveň starší a mladší studenty. Vybrala jsem proto záměrně gymnázium a střední odbornou školu a to studenty prvních a čtvrtých ročníků. V okolí mého bydliště se nachází i gymnázium i střední odborná škola, tak jsem se rozhodla pro ně.

4.4 Hypotézy

1H₀ Studenti střední odborné školy mají stejné zkušenosti s rizikovým chováním jako studenti gymnázia.

1H_A Studenti střední odborné školy mají více zkušeností s rizikovým chováním než studenti gymnázia.

2H₀ U všech studentů se objevuje rizikové chování v jejich volném čase stejně běžně.

2H_A U studentů střední odborné školy se v jejich volném čase objevuje rizikové chování běžněji než u studentů gymnázia.

3H₀ Všichni studenti tráví volný čas stejným způsobem.

3H_A Studenti gymnázia tráví volný čas více organizovaně než studenti střední odborné školy.

4H₀ Názory všech studentů na vliv způsobu trávení volného času na výskyt rizikového chování u nich jsou jednotné.

4H_A Studenti střední odborné školy považují vliv způsobu trávení volného času na výskyt rizikového chování u nich za významnější, než studenti gymnázia.

5H₀ Všichni studenti mají k rizikovému chování stejný postoj.

5H_A Studenti střední odborné školy jsou k rizikovému chování více tolerantní, než studenti gymnázia.

4.5 Druh výzkumu

V mé bakalářské práci se zabývám dospívajícími studenty středních škol. Chci získat informace od studentů o jejich způsobu trávení volného času v souvislosti s rizikovým chováním. Abych získala výsledky, které mohu zobecnit, potřebuji více respondentů. Zvolila jsem proto kvantitativní výzkum, který mi umožní položit otázky dostatečnému množství studentů. Kvantitativní výzkum zkoumá větší počet respondentů a jeho výsledky lze zobecnit na základě ověření stanovených hypotéz. Dle Chrásky (2007) vychází kvantitativní výzkum z novopozitivismu. Lze jej vymežit jako záměrnou, systematickou činnost, při které se zkoumají pomocí empirických metod hypotézy o vztazích mezi dvěma jevy.

4.6 Výzkumná metoda

Zvolila jsem dotazník, zaměřený na zkoumání volného času, postojů k určitému rizikovému chování a zkušenosti s tímto chováním pro studenty středních škol. Pomocí dotazníku chci dosáhnout stanovených cílů a potvrdit hypotézy. Použila jsem různé typy položek. Chráska (2007) uvádí, že dotazník je soustava předem stanovených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny, a respondent na ně odpovídá písemně. Položky musí být jasné a srozumitelné a měly by zjišťovat jen nezbytné informace pro výzkum.

4.7 Realizace výzkumu

Realizace výzkumu dle Chrásky (2007):

- 1. fáze Stanovení problému** – v této fázi probíhá stanovení problému a jeho vymezení pomocí cílů, a dále identifikace vhodných zdrojů (sběr informací)
- 2. fáze Formulace hypotéz** – formulování předpokladů u daného výzkumného problému pomocí nulových a alternativních hypotéz
- 3. fáze Sběr dat** – sběr dat probíhá pomocí sestaveného dotazníku, který je předložen studentům k vyplnění
- 4. fáze Testování hypotéz** – spočívá v prokázání vztahů proměnných a ověření těsnosti těchto vztahů, probíhá ověřování platnosti hypotéz pomocí testu dobré shody chí-kvadrát, testu nezávislosti chí-kvadrát

5. fáze Vyvození závěrů a jejich prezentace – cílem je srozumitelně poskytnout informace týkající se průběhu a výsledků výzkumu

Rozdala jsem 250 dotazníků, vždy na základě domluvy s vedením příslušné školy. Původním záměrem bylo srovnat gymnázium a střední odbornou školu ve Slavičíně, ale z důvodu malé návratnosti dotazníků ze střední odborné školy jsem navštívila další střední odborné školy. Vyhověli mi ve Vizovicích, kde jsem mohla svůj výzkum provést. Celková návratnost dotazníků je 171 vyplněných kusů.

4.8 Způsob zpracování dat

Dle Chrásky (2007) se pomocí čárkovací metody data utřídí do tabulek četnosti s absolutní a relativní četností. Tabulky se zobrazí v grafické podobě. Dále je třeba určit střední hodnoty. Modus u nominálních dat, medián u ordinálních dat a aritmetický průměr u intervalových dat.

Aritmetický průměr – součet všech hodnot vydělen počtem hodnot

Modus – hodnota, která se v daném souboru vyskytuje nejčastěji

Medián – prostřední hodnota z řady hodnot seřazených podle velikosti

Směrodatná odchylka – určuje míru variability u intervalových nebo poměrových dat, vypočítáme ji jako druhou odmocninu z rozptylu (rozptyl – lze vypočítat z tabulky četnosti)

Chráska (2007) uvádí, že k ověřování hypotéz slouží statistické testy významnosti. Ty prokazují, zda mezi proměnnými existuje vztah. Pravděpodobnost, že neoprávněně odmítneme nulovou hypotézu, označuje hladina významnosti. Metody pro analýzu nominálních dat jsou test dobré shody chí-kvadrát, test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Pokud dokážeme existenci vztahu mezi jevy, určíme stupeň závislosti, abychom zjistili, jak velká je souvislost proměnných. K tomu nám slouží koeficienty kontingence.

Výsledky svých dotazníků jsem zpracovala pomocí tabulek s absolutní a relativní četností, které jsou i graficky znázorněny. U intervalových dat jsem počítala aritmetický průměr a směrodatné odchylky. Hypotézy jsem ověřovala pomocí testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Výsledky výzkumu zobrazím pomocí tabulek četnosti a grafů, které okomentuji. Dále uvedu ověřování hypotéz a nakonec výsledky shrnu. Respondenty dělím na studenty gymnázia a studenty střední odborné školy. U vybraných otázek dělím studenty navíc na 1. a 4. ročník.

5.1 Výsledky dotazníku (otázky 1-17)

Otázka č. 1

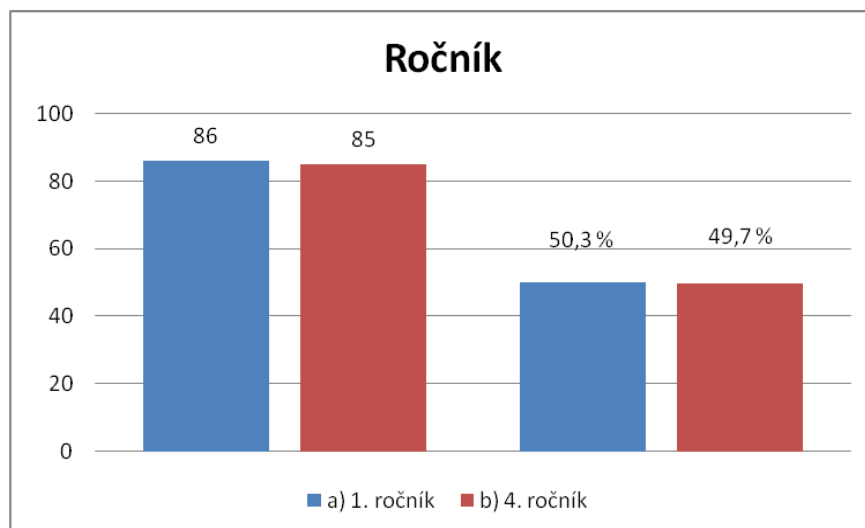
Ze 171 dotazníků je přesně 86 z 1. ročníku a 85 ze čtvrtého ročníku.

1. Studujete ročník:

Tabulka 1

Ročník		
odpovědi:	absolutní	relativní
a) 1. ročník	86	50,3
b) 4. ročník	85	49,7
celkem	171	100

Graf 1

Otázka č. 2

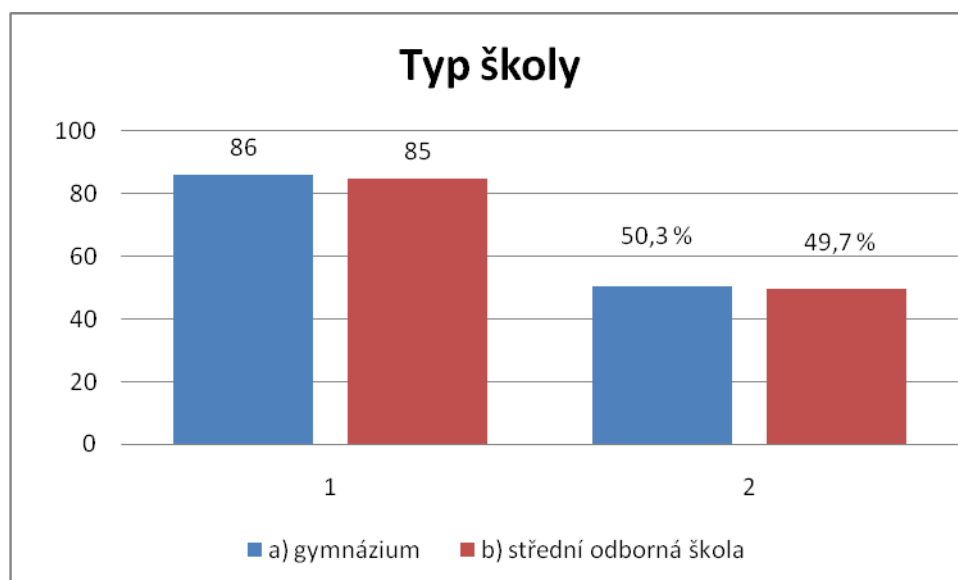
Ze 171 dotazníků je přesně 86 z gymnázia a 85 ze střední odborné školy.

2. Studujete na:

Tabulka 2

Typ školy		
odpovědi:	absolutní	relativní
a) gymnázium	86	50,3
b) střední odborná škola	85	49,7
celkem	171	100

Graf 2

Otázka č. 3

U gymnázia se dělí studenti téměř na poloviny v otázce zda tráví volný čas organizovaně nebo ne. U studentů SOŠ výrazně převažuje neorganizované trávení volného času a to v 83 procentech.

3. Trávíte volný čas i organizovaně? Tabulka 3

3. Trávíte volný čas i organizovaně?				
Odpovědi:	Gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
ano	40	47	14	17
ne	46	53	71	83
celkem	86	100	85	100

Zaznačte na škálách zakroužkováním u všech položek odpovídající hodnoty:

Ti, kteří tráví volný čas organizovaně vybírali ze škály 0 -7, jak moc se věnují právě dané možnosti. 0 znamenala vůbec, 1 nejméně, 7 nejvíce. Po vypočítání průměrných hodnot z každé škály lze říct, že nejčastější organizovanou činností ve volném čase je sport, dále záklaní umělecká škola a taneční kroužky. Mezi jinými odpověďmi bylo programování nebo hasič.

Tabulka 4

	gymnázium		SOŠ	
	průměr	odchylka	průměr	odchylka
organizovaně				
a) sportovní činnosti	4,2	2,5	5,5	1,3
b) ZUŠ	2,7	2,9	1,4	1,7
c) taneční soubory, kroužky	1,7	2,5	2,6	3,1
d) mládežnické organizace (Sokol)	1,1	2,3	0,1	0,4
e) jazykové kroužky	0,9	1,8	0,7	1,5
f) náboženství	0,7	1,8	0,5	1,9
g) kroužky při škole (dramatický)	0,2	0,7	0	0
h) nízkoprahové centrum	0,1	0,6	0	0
i) jiná činnost				

U studentů, kteří vyplnili možnosti neorganizovaného volného času vede pobyt venku s kamarády, dále počítače (internet, hry) a nezanedbatelná je i příprava do školy nebo pobyt v přírodě. Čtení knih se více věnují studenti gymnázia. Mezi jiné odpovědi byl často dán spánek a objevilo se fotografování.

Tabulka 5

	gymnázium		SOŠ	
	průměr	odchylka	průměr	odchylka
neorganizovaně				
a) sledování televize	2,4	1,9	3,4	1,9
b) pobyt venku s kamarády	4,2	1,9	5,5	1,8
c) příprava do školy	3,4	1,5	3,7	1,6
d) počítač, internet, pc hry	4,7	1,6	4,4	1,9
e) četba knih	3	1,9	1,7	1,9
f) pobyt v přírodě	3,4	2,2	3,7	2,1
g) domácí práce, vaření	2,8	1,5	3,4	2,0
h) ruční práce	1,3	1,7	2,1	2,0
i) kino, divadlo, koncerty	2,4	1,7	3,1	1,9
j) jiná činnost				

Otázka č. 4

Z tabulky vyplívá, že více volného času mají studenti SOŠ. Odpověď - většinou ano - dalo o 10 procent více studentů SOŠ. Nejčtenější odpovědí u všech respondentů bylo – někdy ano, někdy ne. Při rozdělení na starší a mladší studenty se ukazuje, že o něco více volného času má 1. ročník než 4. Rozdíl ale není nijak výrazný.

4. Máte dostatek volného času?

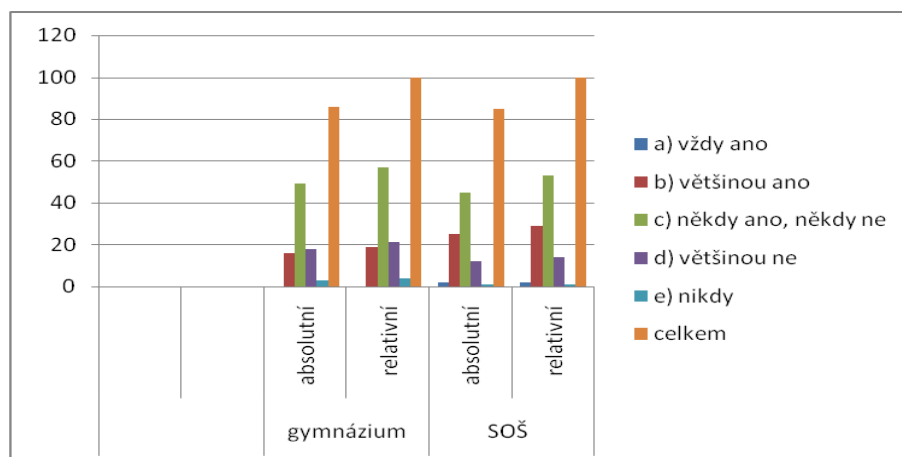
Tabulka 6

4. Máte dostatek volného času?	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Odpovědi:				
a) vždy ano	0	0	2	2
b) většinou ano	16	19	25	29
c) někdy ano, někdy ne	49	57	45	53
d) většinou ne	18	21	12	14
e) nikdy	3	4	1	1
celkem	86	100	85	100

Tabulka 7

4. Máte dostatek volného času?	1. ročník		4. ročník	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Odpovědi:				
a) vždy ano	2	2	0	0
b) většinou ano	21	25	20	24
c) někdy ano, někdy ne	48	56	47	55
d) většinou ne	13	15	16	19
e) nikdy	2	2	2	2
celkem	86	100	85	100

Graf 3

Otázka č. 5

Studenti se měli zamyslet nad tím kolik hodin denně mají volného času. Osm procent u obou skupin odpovědělo 0-1 hodinu, kolem 40 procent 1 – 3 hodin, kolem 40 procent 3-5 hodin a více než 5 hodin dalo kolem 10 procent studentů. U rozdělení na ročníky uvádí značně méně hodin volného času 4. ročník.

5. Kolik hodin denně se věnujete volnočasovým aktivitám?

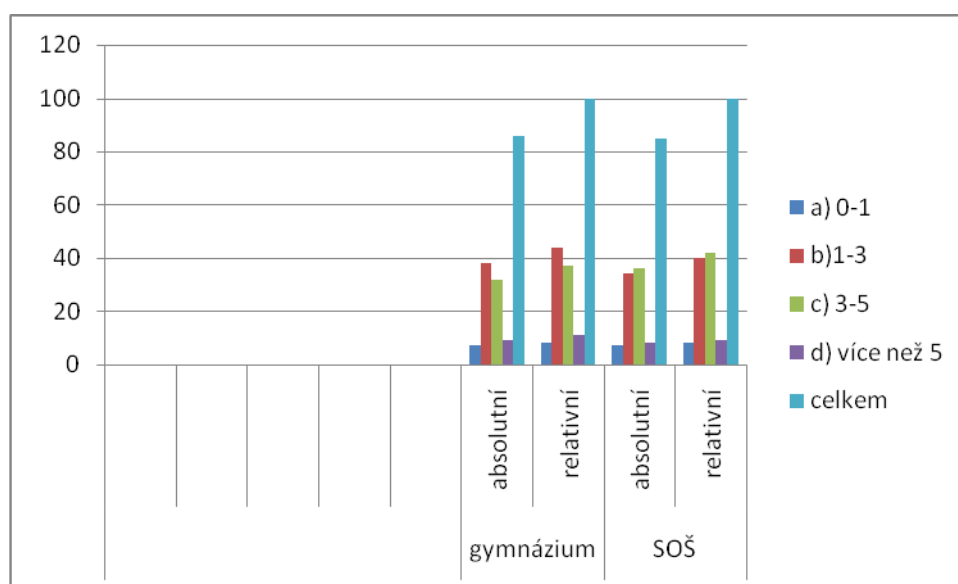
Tabulka 8

5. Kolik hodin denně se věnujete volnočasovm aktivitám? odpovědi:	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) 0-1	7	8	7	8
b)1-3	38	44	34	40
c) 3-5	32	37	36	42
d) více než 5	9	11	8	9
celkem	86	100	85	100

Tabulka 9

5. Kolik hodin denně se věnujete volnočasovm aktivitám? odpovědi:	1. ročník		4. ročník	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) 0-1	3	3	12	14
b)1-3	30	35	42	50
c) 3-5	43	50	24	28
d) více než 5	10	12	7	8
celkem	86	100	85	100

Graf 4

Otázka č. 6

Zjišťovala jsem, zda studenti považují svůj volný čas za smysluplně využitý. Odpověď nikdo nevybral žádný student. Studenti SOŠ považují svůj volný čas za smysluplně využitý o něco více než studenti Gymnázia. Studenti 1. ročníku považují svůj volný čas za smysluplnější, než 4. ročník.

6. Myslíte, že tento svůj volný čas trávíte smysluplně?

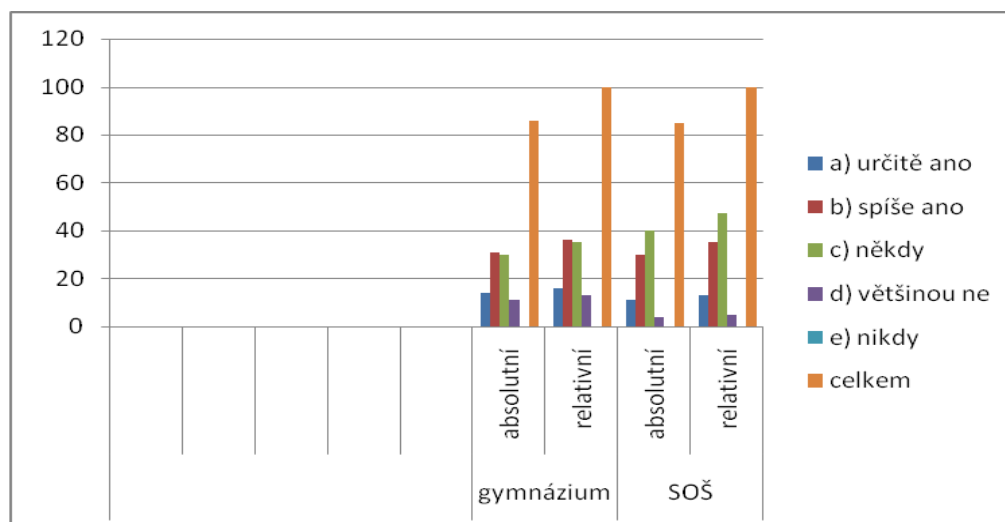
Tabulka 10

6. Myslíte, že tento svůj volný čas trávíte smysluplně?	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
odpovědi:				
a) určitě ano	14	16	11	13
b) spíše ano	31	36	30	35
c) někdy	30	35	40	47
d) většinou ne	11	13	4	5
e) nikdy	0	0	0	0
celkem	86	100	85	100

Tabulka 11

6. Myslíte, že tento svůj volný čas trávíte smysluplně?	1. ročník		4. ročník	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
odpovědi:				
a) určitě ano	18	21	8	9
b) spíše ano	32	37	27	32
c) někdy	30	35	41	48
d) většinou ne	6	7	9	11
e) nikdy	0	0	0	0
celkem	86	100	85	100

Graf 5

Otázka č. 7

Rodiče se zajímají o volný čas dětí více u studentů SOŠ, a také u studentů prvního ročníku. Odpověď vždy ano vybralo 42 procent studentů gymnázia i SOŠ a 52 procent prváků oproti 34 procentům čtvrtáků. Odpověď nikdy vybral pouze jeden student. Rodiče se tedy ve velké míře zajímají o volný čas dospívajících.

7. Zajímají se rodiče o to, kde a jak trávíte svůj volný čas?

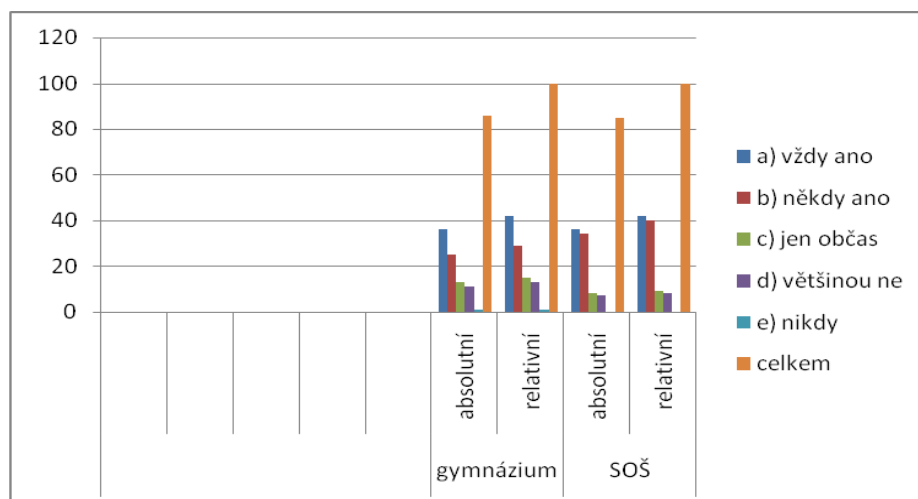
Tabulka 12

7. Zajímají se rodiče o to, kde a jak trávíte svůj volný čas?	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Odpovědi:				
a) vždy ano	36	42	36	42
b) někdy ano	25	29	34	40
c) jen občas	13	15	8	9
d) většinou ne	11	13	7	8
e) nikdy	1	1	0	0
celkem	86	100	85	100

Tabulka 13

7. Zajímají se rodiče o to, kde a jak trávíte svůj volný čas?	1. ročník		4. ročník	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Odpovědi:				
a) vždy ano	45	52	29	34
b) někdy ano	25	29	32	38
c) jen občas	11	13	11	13
d) většinou ne	4	5	13	15
e) nikdy	1	1	0	0
celkem	86	100	85	100

Graf 6

Otázka č. 8

U studentů SOŠ je rizikové chování ve volném čase více běžné, než u studentů gymnázia. Odpověď nikdy vybralo o 15 procent více studentů gymnázia než studentů SOŠ. Nejčastější odpovědi u obou skupin bylo jen výjimečně. Odpovědi většinou ano a ano vždy byly častější u SOŠ.

8. Je běžné, že ve volném čase kouříte, pijete alkohol, nebo požíváte jiné drogy?

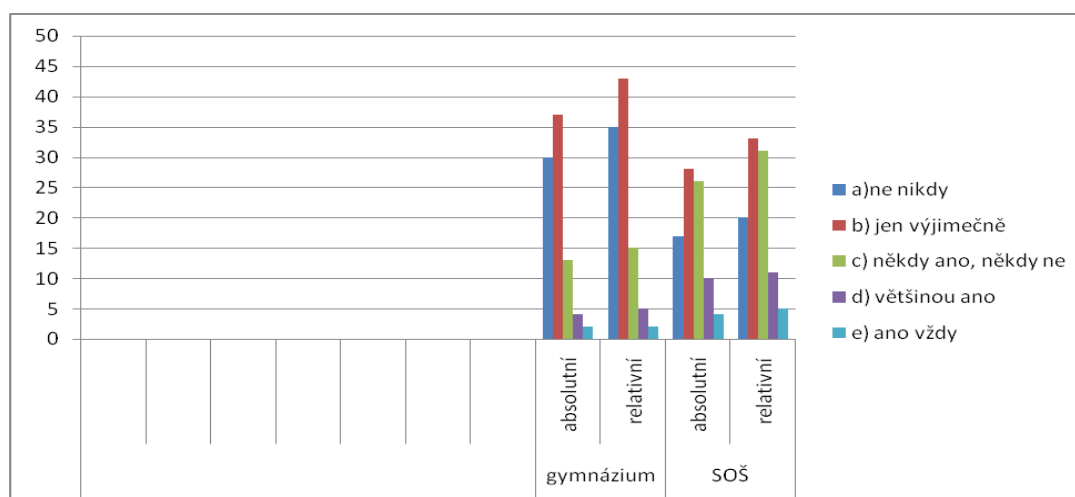
Tabulka 14

8. Je běžné, že ve volném čase kouříte, pijete alkohol, nebo požíváte jiné drogy?	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Odpovědi:				
a) ne nikdy	30	35	17	20
b) jen výjimečně	37	43	28	33
c) někdy ano, někdy ne	13	15	26	31
d) většinou ano	4	5	10	11
e) ano vždy	2	2	4	5
celkem	86	100	85	100

Tabulka 15

8. Je běžné, že ve volném čase kouříte, pijete alkohol, nebo požíváte jiné drogy?	1. ročník		4. ročník	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Odpovědi:				
a) ne nikdy	27	31	21	25
b) jen výjimečně	29	34	35	41
c) někdy ano, někdy ne	22	25	17	20
d) většinou ano	5	6	8	9
e) ano vždy	3	4	4	5
celkem	86	100	85	100

Graf 7

Otázka č. 9

9. Myslíte si, že váš způsob trávení volného času má vliv na to, jestli:

Vliv volného času na kouření uvádí 12 procent studentů SOŠ a 5 procent studentů gymnázia. Určitě ne dalo 8 procent studentů gymnázia a 5 procent studentů SOŠ.

Kouříte Tabulka 16

Kouříte	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) nekouřím	56	65	29	34
b) určitě ano	4	5	10	12
c) spíše ano	5	6	16	19
d) možná	4	5	10	12
e) spíše ne	10	11	16	19
f) určitě ne	7	8	4	5
celkem	86	100	85	100

Tabulka 17

Kouříte	1. ročník		4. ročník	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) nekouřím	43	50	41	48
b) určitě ano	6	7	8	9
c) spíše ano	11	13	10	12
d) možná	7	8	6	7
e) spíše ne	15	17	14	17
f) určitě ne	4	5	6	7
celkem	86	100	85	100

U obou skupin považuje téměř stejné procento studentů vliv volného času na pití alkoholu za významný. Určitě ne dalo 16 procent studentů gymnázia a jen 4 procenta studentů SOŠ.

Pijete alkohol Tabulka 18

Pijete alkohol	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) nepijí alkohol	20	23	13	15
b) určitě ano	6	7	7	8
c) spíše ano	16	19	20	23
d) možná	17	20	21	25
e) spíše ne	13	15	21	25
f) určitě ne	14	16	3	4
celkem	86	100	85	100

Mezi ročníky není významný rozdíl.

Tabulka 19

Pijete alkohol	1. ročník		4. ročník	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) nepiji alkohol	18	21	16	19
b) určitě ano	6	7	6	7
c) spíše ano	16	19	18	21
d) možná	21	24	16	19
e) spíše ne	18	21	18	21
f) určitě ne	7	8	11	13
celkem	86	100	85	100

Vliv volného času na užívání drog považují za významný pouze 4 procenta studentů SOŠ.

Užíváte jiné drogy Tabulka 20

Užíváte jiné drogy	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) neužívám drogy	62	72	47	55
b) určitě ano	0	0	3	4
c) spíše ano	2	2	0	0
d) možná	3	4	0	0
e) spíše ne	3	4	5	6
f) určitě ne	16	18	30	35
celkem	86	100	85	100

U záškoláctví vidí vliv volného času jen málo procent respondentů. Naopak 22 procent studentů SOŠ odpovědělo určitě ne stejně jako 16 procent gymnazistů.

Chodíte za školu Tabulka 21

Chodíte za školu	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) nechodím	58	67	51	60
b) určitě ano	0	0	1	1
c) spíše ano	3	4	0	0
d) možná	2	2	8	9
e) spíše ne	9	11	7	8
f) určitě ne	14	16	18	22
celkem	86	100	85	100

Otázka č. 10

Za nekuřáky se považuje 79 procent studentů gymnázia a 44 procent studentů SOŠ. Pravidelnými kuřáky je 6 procent gymnazistů a 27 procent studentů SOŠ. Také najdeme o něco více kuřáků ve 4. ročníku, než v 1.

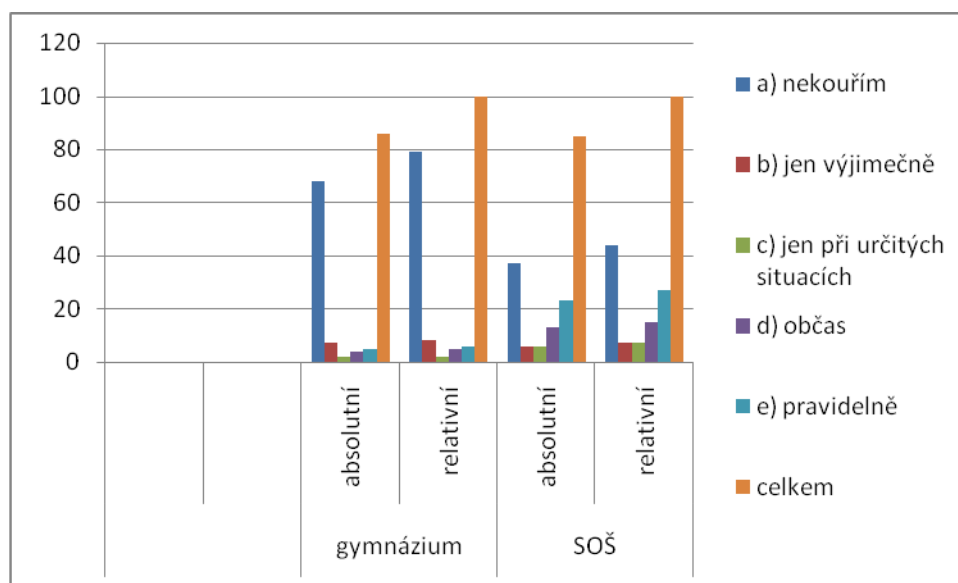
10. Jak často kouříte cigarety? Tabulka 22

10. Jak často kouříte cigarety?	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Odpovědi:				
a) nekouřím	68	79	37	44
b) jen výjimečně	7	8	6	7
c) jen při určitých situacích	2	2	6	7
d) občas	4	5	13	15
e) pravidelně	5	6	23	27
celkem	86	100	85	100

Tabulka 23

10. Jak často kouříte cigarety?	1. ročník		4. ročník	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Odpovědi:				
a) nekouřím	48	56	56	66
b) jen výjimečně	9	11	4	5
c) jen při určitých situacích	3	3	6	7
d) občas	14	16	4	5
e) pravidelně	12	14	15	17
celkem	86	100	85	100

Graf 8

Otázka č. 11

Dalo by se shrnout, že alkohol mají studenti spojený spíše s příležitostí oslav a různých akcí, protože většina se přiklonila k odpovědi jen výjimečně nebo jen při určitých situacích.

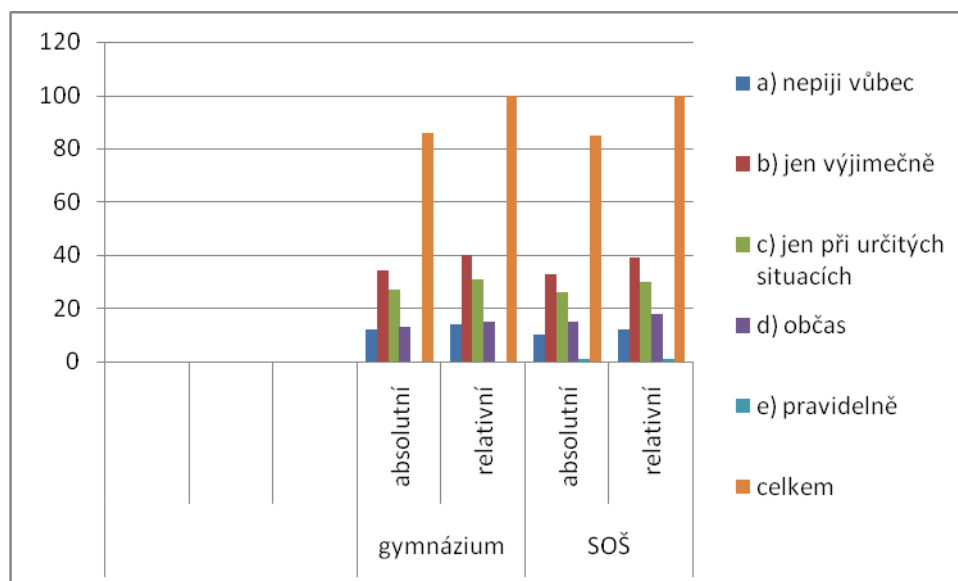
11. Jak často konzumujete alkohol? Tabulka 24

11. Jak často konzumujete alkohol?	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) nepiji vůbec	12	14	10	12
b) jen výjimečně	34	40	33	39
c) jen při určitých situacích	27	31	26	30
d) občas	13	15	15	18
e) pravidelně	0	0	1	1
celkem	86	100	85	100

Tabulka 25

11. Jak často konzumujete alkohol?	1. ročník		4. ročník	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) nepiji vůbec	17	20	3	3
b) jen výjimečně	27	31	46	54
c) jen při určitých situacích	30	35	20	24
d) občas	11	13	16	19
e) pravidelně	1	1	0	0
celkem	86	100	85	100

Graf 9

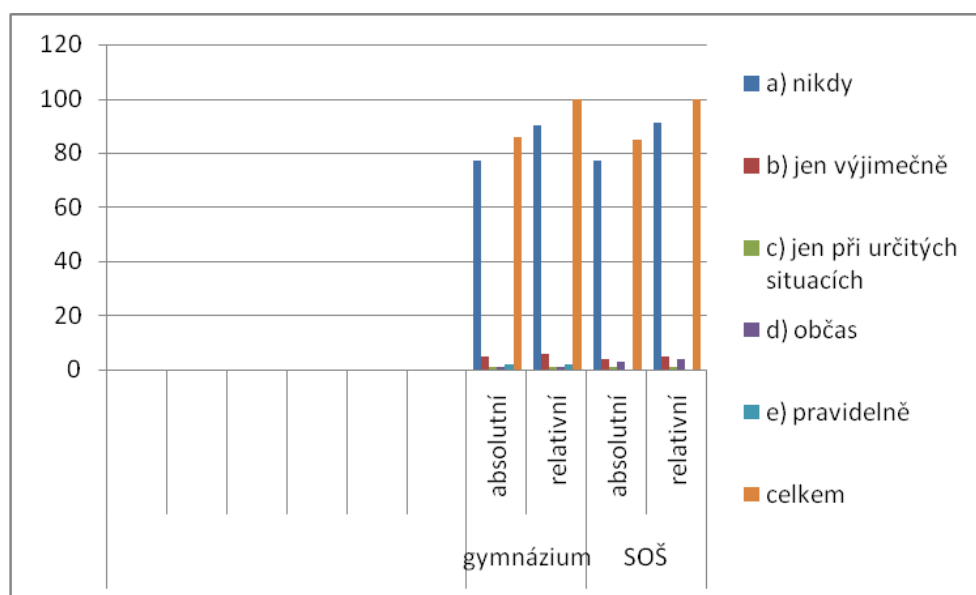
Otázka č. 12

90 procent lidí u obou skupin uvádí, že neužívá drogy. Jen výjimečně 6 procent u gymnázia a 5 procent u SOŠ.

12. Jak často požíváte jiné drogy? Tabulka 26

12. Jak často požíváte jiné drogy?	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Odpovědi:				
a) nikdy	77	90	77	91
b) jen výjimečně	5	6	4	5
c) jen při určitých situacích	1	1	1	1
d) občas	1	1	3	4
e) pravidelně	2	2	0	0
celkem	86	100	85	100

Graf 10

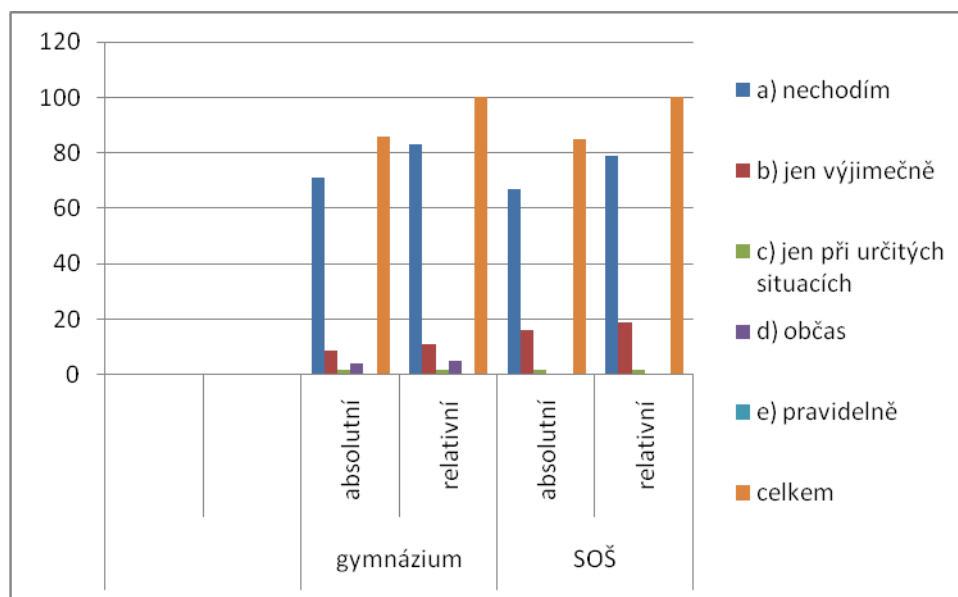
Otázka č. 13

Kolem 80 procent lidí u obou skupin uvádí, že nechodí za školu. Výjimečně chodí za školu 11 procent gymnazistů a 19 procent studentů SOŠ.

13. Jak často chodíte za školu? Tabulka 27

13. Jak často chodíte za školu?	gymnázium		SOŠ	
Odpovědi:	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) nechodím	71	83	67	79
b) jen výjimečně	9	11	16	19
c) jen při určitých situacích	2	2	2	2
d) občas	4	5	0	0
e) pravidelně	0	0	0	0
celkem	86	100	85	100

Graf 11

Otázka č. 14

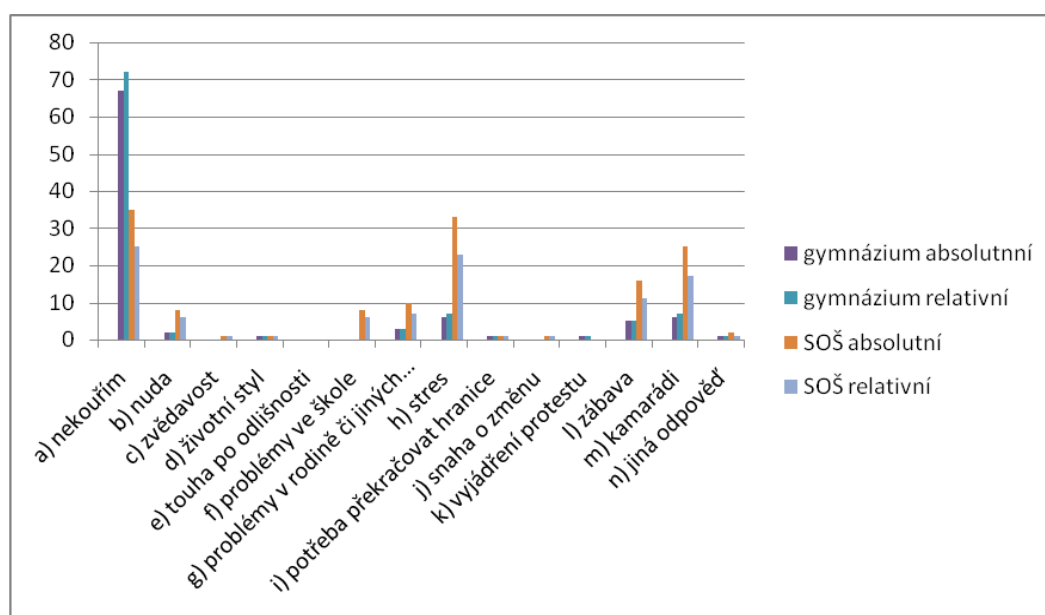
14. Jaký je hlavní důvod toho, že:

Mezi hlavní důvody kouření u respondentů patří stres, problémy ve vztazích, problémy ve škole, kamarádi a nuda.

Kouříte Tabulka 28

14. Jaký je hlavní důvod toho, že: (i více odpovědí)				
Kouříte odpovědi:	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) nekouřím	67	72	35	25
b) nuda	2	2	8	6
c) zvědavost	0	0	1	1
d) životní styl	1	1	1	1
e) touha po odlišnosti	0	0	0	0
f) problémy ve škole	0	0	8	6
g) problémy v rodině či jiných vztazích	3	3	10	7
h) stres	6	7	33	23
i) potřeba překračovat hranice	1	1	1	1
j) snaha o změnu	0	0	1	1
k) vyjádření protestu	1	1	0	0
l) zábava	5	5	16	11
m) kamarádi	6	7	25	17
n) jiná odpověď	1	1	2	1
celkem	93	100	141	100

Graf 12

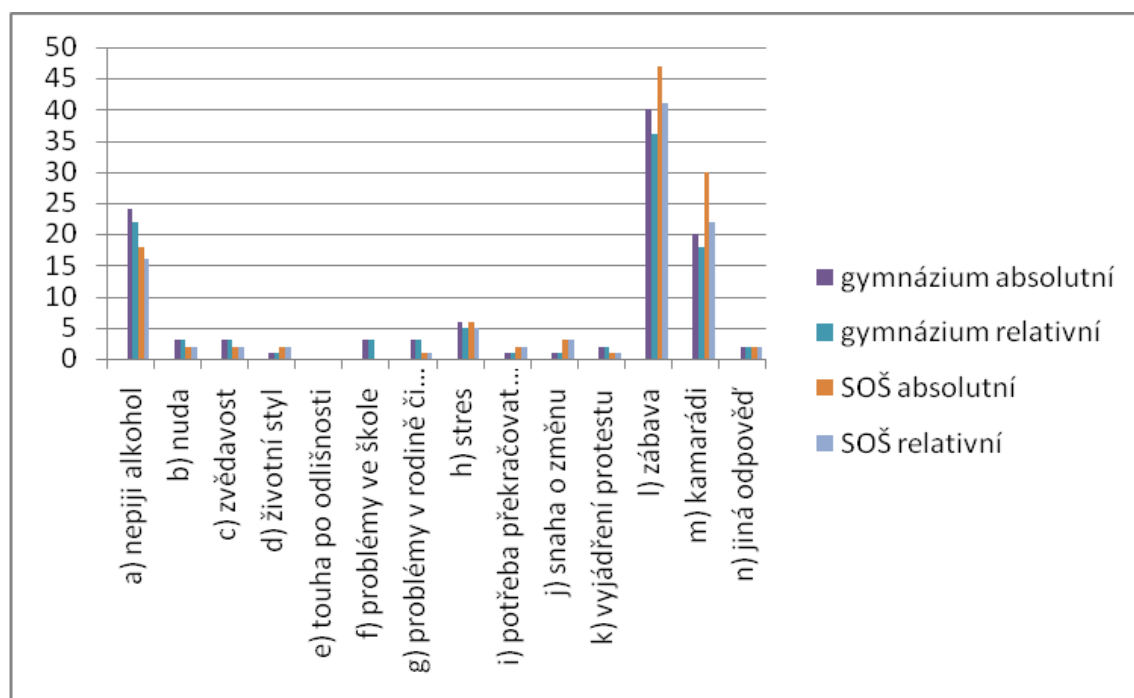

Mezi hlavní důvody pití alkoholu u studentů patří zábava a kamarádi u obou skupin.

Pijete alkohol Tabulka 29

Pijete alkohol odpovědi:	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) nepiji alkohol	24	22	18	16
b) nuda	3	3	2	2
c) zvědavost	3	3	2	2
d) životní styl	1	1	2	2
e) touha po odlišnosti	0	0	0	0
f) problémy ve škole	3	3	0	0
g) problémy v rodině či jiných vztazích	3	3	1	1
h) stres	6	5	6	5
i) potřeba překračovat hranice	1	1	2	2
j) snaha o změnu	1	1	3	3
k) vyjádření protestu	2	2	1	1
l) zábava	40	36	47	41
m) kamarádi	20	18	30	22
n) jiná odpověď	2	2	2	2
celkem	109	100	116	100

Graf 13

Za školu chodí studenti nejčastěji z důvodů nuda, zábava, kamarádi nebo problémy ve škole. V jiných odpovědích uváděli, že se jim do školy nechce.

Chodíte za školu Tabulka 30

Chodíte za školu	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) nechodím za školu	73	85	71	82
b) nuda	3	4	3	3
c) zvědavost	0	0	0	0
d) životní styl	0	0	0	0
e) touha po odlišnosti	0	0	0	0
f) problémy ve škole	1	1	1	1
g) problémy v rodině či jiných vztazích	0	0	0	0
h) stres	1	1	0	0
i) potřeba překračovat hranice	0	0	0	0
j) snaha o změnu	0	0	0	0
k) vyjádření protestu	1	1	1	1
l) zábava	4	5	4	5
m) kamarádi	1	1	6	7
n) jiná odpověď	2	2	1	1
celkem	86	100	87	100

Důvodem vyzkoušení drog je často zvědavost, zábava, problémy nebo vyjádření protestu.

Požíváte jiné drogy Tabulka 31

Požíváte jiné drogy	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) nepožívám drogy	77	90	73	78
b) nuda	0	0	8	9
c) zvědavost	2	2	0	0
d) životní styl	0	0	0	0
e) touha po odlišnosti	0	0	3	3
f) problémy ve škole	0	0	3	3
g) problémy v rodině či jiných vztazích	0	0	2	2
h) stres	0	0	0	0
i) potřeba překračovat hranice	0	0	0	0
j) snaha o změnu	0	0	0	0
k) vyjádření protestu	0	0	4	4
l) zábava	6	7	1	1
m) kamarádi	1	1	0	0
n) jiná odpověď	0	0	0	0
celkem	86	100	94	100

Otázka č. 15

15. Co si myslíte o:

Z tabulky vyplívá, že studenti SOŠ jsou tolerantnější ke kouření, než studenti gymnázia. 18 procent studentů SOŠ na kouření nevidí nic špatného oproti 6 procentům gymnázia. Naopak 17 procent gymnazistů kouření odsuzuje oproti 7 procentům studentů SOŠ.

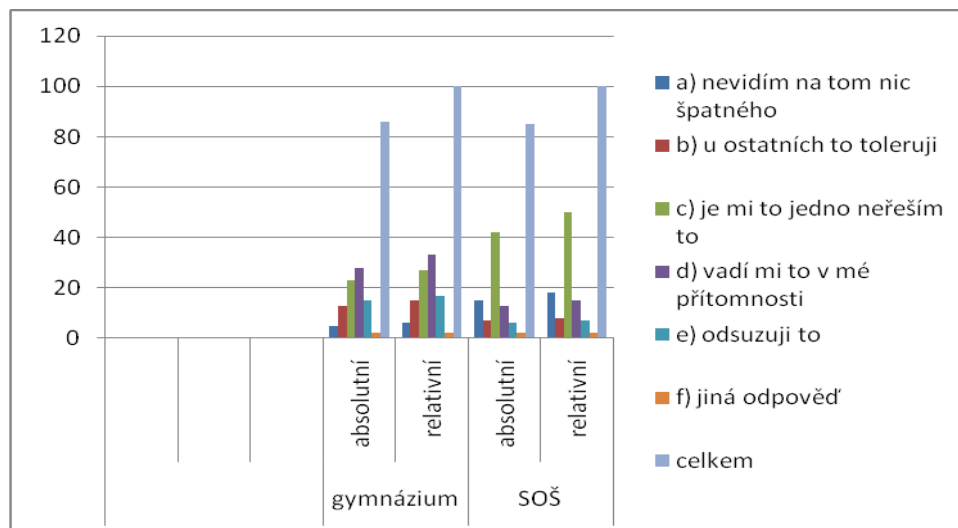
Kouření Tabulka 32

Kouření	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) nevidím na tom nic špatného	5	6	15	18
b) u ostatních to toleruji	13	15	7	8
c) je mi to jedno neřeším to	23	27	42	50
d) vadí mi to v mé přítomnosti	28	33	13	15
e) odsuzuji to	15	17	6	7
f) jiná odpověď	2	2	2	2
celkem	86	100	85	100

Tabulka 33

Kouření	1. ročník		4. ročník	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) nevidím na tom nic špatného	11	13	11	13
b) u ostatních to toleruji	11	13	9	11
c) je mi to jedno neřeším to	33	38	29	34
d) vadí mi to v mé přítomnosti	19	22	23	27
e) odsuzuji to	8	9	12	14
f) jiná odpověď	4	5	1	1
celkem	86	100	85	100

Graf 14

K alkoholu jsou všichni studenti nejvíce tolerantní. Nejčastěji odpovídali jemi to jedno, neřeším to. Alkohol odsuzuje pouze 6 procent studentů SOŠ 3 procenta gymnazistů.

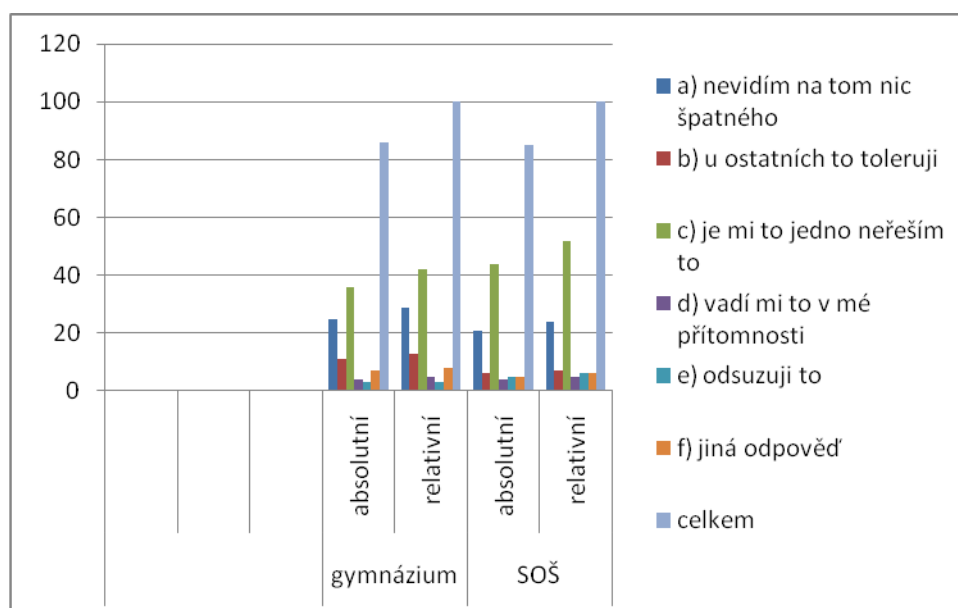
Pití alkoholu Tabulka 34

Pití alkoholu	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Odpovědi:				
a) nevidím na tom nic špatného	25	29	21	24
b) u ostatních to toleruji	11	13	6	7
c) je mi to jedno neřeším to	36	42	44	52
d) vadí mi to v mé přítomnosti	4	5	4	5
e) odsuzuji to	3	3	5	6
f) jiná odpověď	7	8	5	6
celkem	86	100	85	100

Tabulka 35

Pití alkoholu	1. ročník		4. ročník	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Odpovědi:				
a) nevidím na tom nic špatného	26	30	21	24
b) u ostatních to toleruji	7	8	10	12
c) je mi to jedno neřeším to	42	49	39	46
d) vadí mi to v mé přítomnosti	4	5	4	5
e) odsuzuji to	3	3	4	5
f) jiná odpověď	4	5	7	8
celkem	86	100	85	100

Graf 15

K užívání drog studenti nejsou tolerantní a většina to odsuzuje.

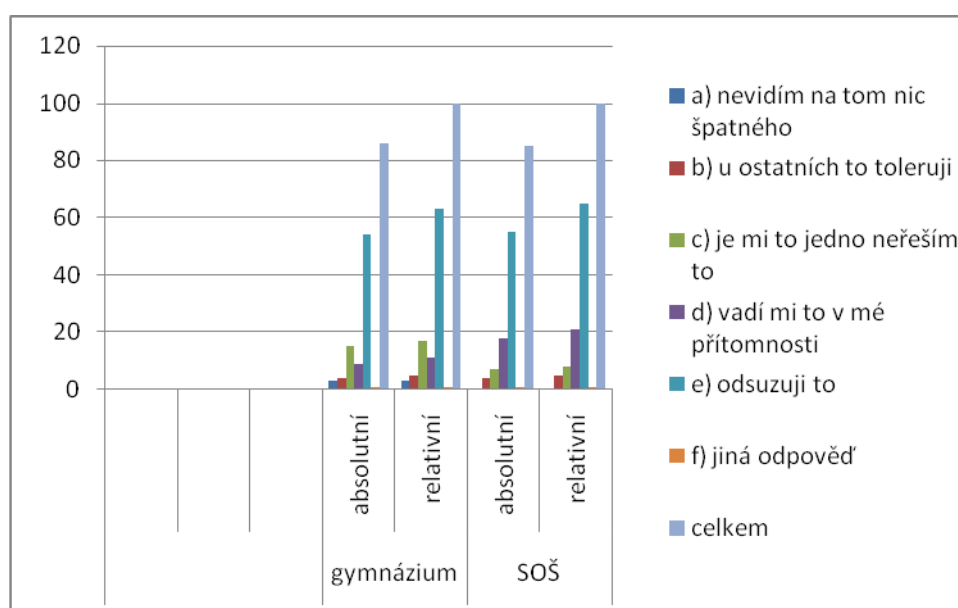
Užívání jiných drog Tabulka 36

Užívání jiných drog	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Odpovědi:				
a) nevidím na tom nic špatného	3	3	0	0
b) u ostatních to toleruji	4	5	4	5
c) je mi to jedno neřeším to	15	17	7	8
d) vadí mi to v mé přítomnosti	9	11	18	21
e) odsuzuji to	54	63	55	65
f) jiná odpověď	1	1	1	1
celkem	86	100	85	100

Tabulka 37

Užívání jiných drog	1. ročník		4. ročník	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Odpovědi:				
a) nevidím na tom nic špatného	3	3	1	1
b) u ostatních to toleruji	5	6	2	2
c) je mi to jedno neřeším to	9	11	12	14
d) vadí mi to v mé přítomnosti	10	12	16	19
e) odsuzuji to	58	67	53	63
f) jiná odpověď	1	1	1	1
celkem	86	100	85	100

Graf 16

Záškoláctví většina studentů nijak neřeší, kolem 20 procent to odsuzuje.

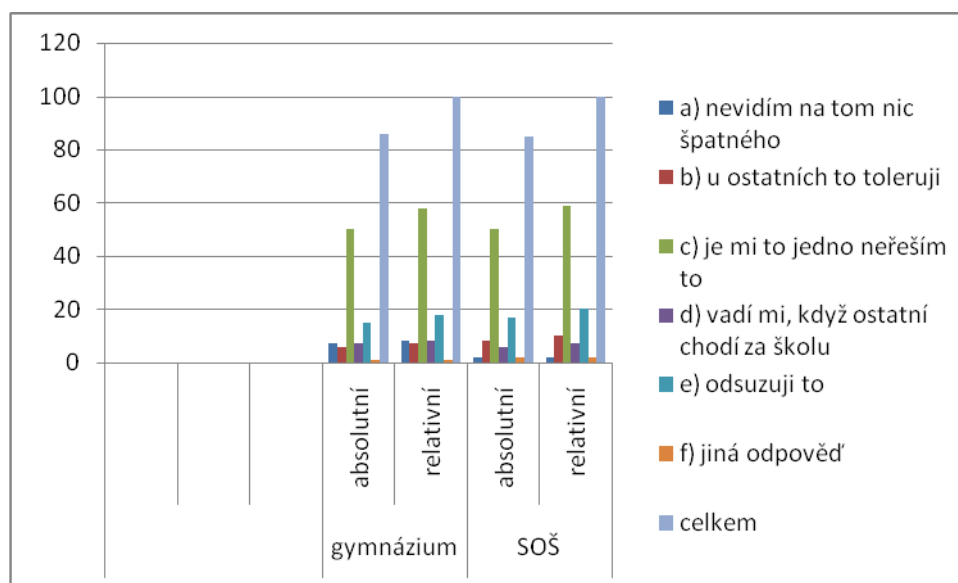
Chození za školu Tabulka 38

Chození za školu	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Odpovědi:				
a) nevidím na tom nic špatného	7	8	2	2
b) u ostatních to toleruji	6	7	8	10
c) je mi to jedno neřeším to	50	58	50	59
d) vadí mi, když ostatní chodí za školou	7	8	6	7
e) odsuzuji to	15	18	17	20
f) jiná odpověď	1	1	2	2
celkem	86	100	85	100

Tabulka 39

Chození za školu	1. ročník		4. ročník	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Odpovědi:				
a) nevidím na tom nic špatného	2	2	7	8
b) u ostatních to toleruji	10	12	4	5
c) je mi to jedno neřeším to	48	56	52	61
d) vadí mi, když ostatní chodí za školou	8	9	5	6
e) odsuzuji to	16	19	15	18
f) jiná odpověď	2	2	2	2
celkem	86	100	85	100

Graf 17

Otázka č. 16

Postoj k danému rizikovému chování u studentů nejvíce ovlivňuje příklad kamarádů, způsob trávení volného času a účinky látek na zdraví. U gymnázia má o něco silnější vliv výchova rodičů. U SOŠ dalo 15 procent lidí, že je neovlivňuje nikdo.

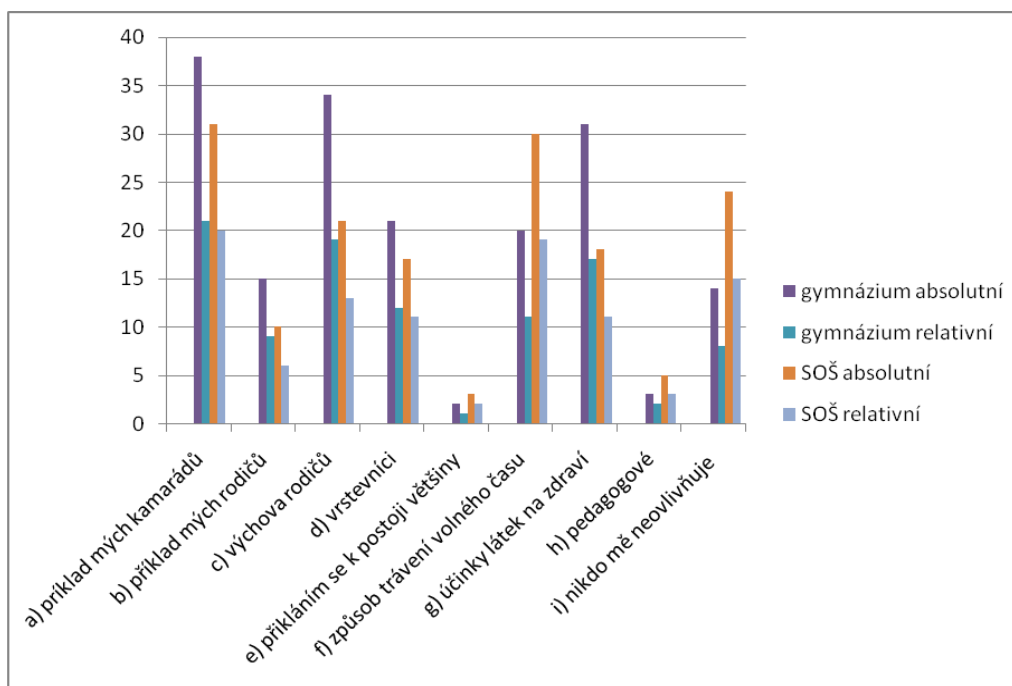
16. Co se domníváte, že nejvíce ovlivňuje váš postoj ke kouření, pití alkoholu a jiným drogám? Tabulka 40

Odpovědi:	gymnázium		SOŠ	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) příklad mých kamarádů	38	21	31	20
b) příklad mých rodičů	15	9	10	6
c) výchova rodičů	34	19	21	13
d) vrstevníci	21	12	17	11
e) přikláním se k postoji většiny	2	1	3	2
f) způsob trávení volného času	20	11	30	19
g) účinky látek na zdraví	31	17	18	11
h) pedagogové	3	2	5	3
i) nikdo mě neovlivňuje	14	8	24	15
j) jiná odpověď	0	0	0	0
celkem	178	100	159	100

Tabulka 41

Odpovědi:	1. ročník		4. ročník	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
a) příklad mých kamarádů	37	22	32	20
b) příklad mých rodičů	8	5	15	9
c) výchova rodičů	26	16	28	18
d) vrstevníci	22	13	16	10
e) přikláním se k postoji většiny	4	2	2	1
f) způsob trávení volného času	26	16	22	14
g) účinky látek na zdraví	23	14	26	16
h) pedagogové	4	2	4	3
i) nikdo mě neovlivňuje	17	10	15	9
j) jiná odpověď	0	0	0	0
celkem	167	100	159	100

Graf 18

Otázka č. 17

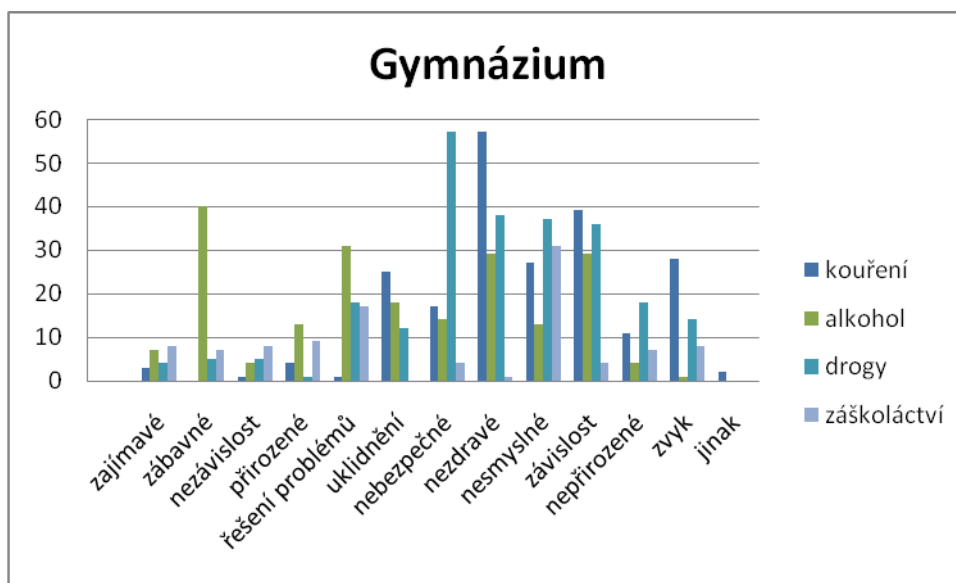
17. Kouření, alkohol, drogy a záškoláctví vnímáte jako:

Studenti gymnázia považují kouření nejvíce za nezdravé, alkohol za zábavný, drogy za nebezpečné a záškoláctví za nesmyslné. Kouření je také často vnímáno jako uklidnění, závislost, zvyk nebo nesmyslné. Alkohol jako řešení problémů, závislost, a 15 procent dalo odpověď přirozené. Drogy jsou vnímány často jako řešení problémů, nezdravé, nesmyslné a nepřirozené. Záškoláctví je vnímáno jako řešení problémů, zvyk a přirozené.

Tabulka 42

Odpovědi:	gymnázium 86 lidí							
	kouření		alkohol		drogy		záškoláctví	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní	absolutní	relativní	absolutní	relativní
zajímavé	3	4	7	8	4	5	8	9
zábavné	0	0	40	47	5	6	7	8
nezávislost	1	1	4	5	5	6	8	9
přirozené	4	5	13	15	1	1	9	11
řešení problémů	1	1	31	36	18	21	17	20
uklidnění	25	29	18	21	12	14	0	0
nebezpečné	17	20	14	16	57	66	4	5
nezdravé	57	66	29	34	38	44	1	1
nesmyslné	27	31	13	15	37	43	31	36
závislost	39	45	29	34	36	42	4	5
nepřirozené	11	13	4	5	18	21	7	8
zvyk	28	33	1	1	14	16	8	9
jinak	2	2	0	0	0	0	0	0

Graf 19

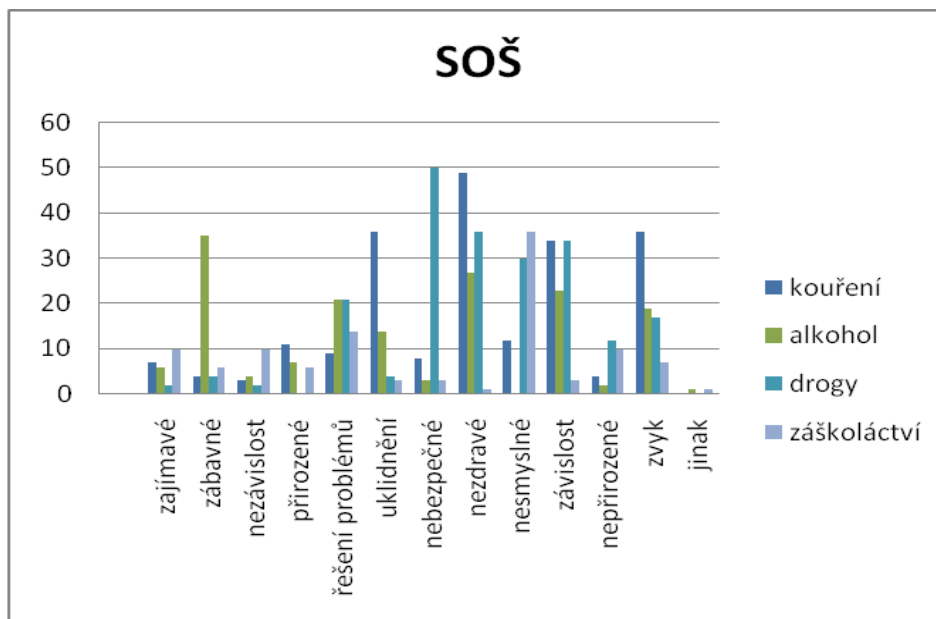

Studenti SOŠ považují kouření nejvíce za nezdravé, alkohol za zábavný, drogy za nebezpečné nesmyslné stejně jako gymnazisté. U kouření jsou časté odpovědi přirozené, uklidnění, závislost, zvyk. U alkoholu řešení problémů, nezdravé, závislost zvyk. U drog řešení problémů, nezdravé, nesmyslné, závislost, zvyk, nepřirozené. U záškoláctví je nejčastěji uváděno zajímavé, nezávislost, řešení problémů a nepřirozené.

Tabulka 43

Odpovědi:	SOŠ 85 lidí							
	kouření		alkohol		drogy		záškoláctví	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní	absolutní	relativní	absolutní	relativní
zajímavé	7	8	6	7	2	2	10	12
zábavné	4	5	35	41	4	5	6	7
nezávislost	3	4	4	5	2	2	10	12
přirozené	11	13	7	8	0	0	6	7
řešení problémů	9	11	21	25	21	25	14	17
uklidnění	36	42	14	17	4	5	3	4
nebezpečné	8	9	3	4	50	59	3	4
nezdravé	49	58	27	32	36	42	1	1
nesmyslné	12	14	0	0	30	35	36	42
závislost	34	40	23	27	34	40	3	4
nepřirozené	4	5	2	2	12	14	10	12
zvyk	36	42	19	22	17	20	7	8
jinak	0	0	1	1	0	0	1	1

Graf 20

5.2 Ověření hypotéz

Stanovuji si 5 hypotéz, vždy nulovou a k ní alternativní. Platnost svých předpokladů ověřuji pomocí testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Chráska (2007) uvádí, že pomocí testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku ověřujeme, zda existuje souvislost mezi dvěma jevy, které byly zachyceny nominálním měřením např. u dotazníkového šetření.

Určila jsem si otázky, ze kterých ověřuji hypotézy. Respondenty dělím na gymnázium SOŠ. K jednotlivým odpovědím přiřadím absolutní četnost z tabulek četnosti a vypočítám očekávanou četnost do závorky. Očekávanou četnost vypočítám vynásobením součtů řádku a sloupce, ve kterém je dané číslo. Pak výsledek vydělím celkovým počtem tedy číslem 171. Po vypočítání všech očekávaných četností počítám podle vzorce chí-kvadrátu $(P-O)^2$ a dělím očekávanou četností. P je pozorovaná tedy absolutní četnost, O je očekávaná četnost v závorkách. Výsledky sečtu a dostanu výslednou hodnotu, kterou srovnám s kritickou hodnotou v tabulce kritických hodnot testového kritéria chí-kvadrát. Určím si hladinu významnosti 0,05, je to pravděpodobnost, že nesprávně odmítnu nulovou hypotézu. Stupeň volnosti závisí na počtu řádků v tabulce. Pokud je výsledná hodnota větší, než kritická, lze odmítnout nulovou hypotézu a přijmout alternativní.

1H₀ Studenti střední odborné školy mají stejné zkušenosti s rizikovým chováním jako studenti gymnázia.

1H_A Studenti střední odborné školy mají více zkušeností s rizikovým chováním než studenti gymnázia.

Otázka č. 10 Jak často kouříte cigarety? Tabulka 44

	nekouřím	jen výjimečně	jen při určitých situacích	občas	pravidelně	celkem
gymnázium	68 (52,81)	7 (6,54)	2 (4,02)	4 (8,55)	5 (14,08)	86
SOŠ	37 (52,19)	6 (6,46)	6 (3,98)	13 (8,45)	23 (13,92)	85
celkem	105	13	8	17	28	171

Stupeň volnosti – 1

Hladina významnosti – 0,05

Výsledná hodnota 27,11 je větší než kritérium 3, 841 – platí alternativní hypotéza

2H₀ U všech studentů se objevuje rizikové chování v jejich volném čase stejně běžně.

2H_A U studentů střední odborné školy se v jejich volném čase objevuje rizikové chování běžněji než u studentů gymnázia.

Otázka č. 8 Je běžné, že ve volném čase kouříte, pijete alkohol nebo požíváte jiné drogy?

Tabulka 45

	ne nikdy	jen výjimečně	někdy ano, někdy ne	většinou ano	ano vždy	celkem
gymnázium	30 (23,63)	37 (32,69)	13 (19,61)	4 (7,04)	2 (3,01)	86
SOŠ	17 (23,36)	28 (32,31)	26 (19,39)	10 (6,96)	4 (2,98)	85
celkem	47	65	39	14	6	171

Stupeň volnosti – 1

Hladina významnosti – 0,05

Výsledná hodnota 12,41 je větší než kritérium 3, 841 – platí alternativní hypotéza

3H₀ Všichni studenti tráví volný čas stejným způsobem.

3H_A Studenti gymnázia tráví volný čas více organizovaně než studenti střední odborné školy.

Otázka č. 3 Trávíte volný čas i organizovaně? Tabulka 46

	ano	ne	celkem
gymnázium	40 (27,16)	46 (58,84)	86
SOŠ	14 (26,84)	71 (85,16)	85
celkem	54	117	171

Stupeň volnosti – 1

Hladina významnosti – 0,05

Výsledná hodnota 17,85 je větší než kritérium 3, 841 – platí alternativní hypotéza

4H₀ Názory všech studentů na vliv způsobu trávení volného času na výskyt rizikového chování u nich jsou jednotné.

4H_A Studenti střední odborné školy považují vliv způsobu trávení volného času na výskyt rizikového chování u nich za významnější, než studenti gymnázia.

Otázka č. 9 Myslíte si, že váš způsob trávení volného času má vliv na to, jestli kouříte?

Tabulka 47

	nekouřím	určitě ano	spíše ano	možná	spíše ne	určitě ne	celkem
gymnázium	56 (42,75)	4 (7,04)	5 (10,56)	4 (7,04)	10 (13,08)	7 (5,53)	86
SOŠ	29 (24,25)	10 (6,96)	16 (10,44)	10 (6,96)	16 (12,92)	4 (5,48)	85
celkem	85	14	21	14	26	11	171

Stupeň volnosti – 1

Hladina významnosti – 0,05

Výsledná hodnota 21,69 je větší než kritérium 3, 841 – platí alternativní hypotéza

5H₀ Všichni studenti mají k rizikovému chování stejný postoj.

5H_A Studenti střední odborné školy jsou k rizikovému chování více tolerantní, než studenti gymnázia.

Otázka č. 15 Co si myslíte o kouření? Tabulka 48

	nevidím na tom nic špat- ného	u ostatních to toleruji	je mi to jedno	vadí mi to v mé přítomnosti	odsuzuji to	celkem
gymnázium	5 (10,06)	13 (10,06)	23 (32,7)	28 (20,62)	15 (10,56)	84
SOŠ	15 (9,94)	7 (9,94)	42 (32,31)	13 (20,38)	6 (10,44)	83
celkem	20	20	65	41	21	167

Stupeň volnosti – 1

Hladina významnosti – 0,05

Výsledná hodnota 21,79 je větší než kritérium 3,841 – platí alternativní hypotéza

5.3 Shrnutí výsledků

V praktické části jsem se zabývala vlivem volného času na postoje k rizikovému chování u dospívajících. Aktivity dospívajících ve volném čase jsou různorodé. Nejraději ale tráví volný čas s kamarády. Nejčastěji se věnují sportu nebo tráví čas u počítače. Velká část rodičů se zajímá o volný čas svých dospívajících dětí a to je dobře. U rizikového chování jsem vybrala čtyři nejběžnější typy. Kouření a alkohol jsou mládeži více tolerovány a častěji provozovány než drogy a záškoláctví. Snažila jsem se přiblížit postoje dospívajících k těmto poruchám chování. Drogy a záškoláctví jsou častěji odsuzovány, kouření a alkohol mladým tolik nevadí. Kouření považuje většina za nezdravé, alkohol mají spojený se zábavou. Drogy považují za nebezpečné a záškoláctví za nesmyslné.

Rizikové chování se ve volném čase studentů vyskytuje běžně. Většina respondentů nebere drogy ani nechodí za školu, ale velká část pije alkohol a kouří. Uvědomují si nebezpečí drog, ale nevidí nebezpečí v cigaretách a alkoholu. Mezi nejčastější důvody rizikového chování patří stres a nuda. Z toho vyplívá, že smysluplné trávení volného času, které slouží jako duševní hygiena a zábava zároveň, může mít vliv na výskyt rizikového chování. Za vlivné faktory výskytu rizikového chování dospívající považují výchovu a příklad rodičů, příklad kamarádů, způsob trávení volného času a účinky látek na zdraví. Spousta z nich myslí na zdraví, což je pozitivní. Myslím, že volný čas může být dobrou prevencí rizikového chování. Studenti střední odborné školy mají k rizikovému chování blíže než studenti gymnázia. Volný čas tráví méně organizovaně a jsou k rizikovému chování tolerantnější.

Jedním z cílů bylo zjistit, jak tráví dospívající volný čas a jestli jejich způsob trávení volného času považují za smysluplný. Volný čas tráví nejčastěji sportem, s kamarády a u počítače. Také navštěvují základní umělecké školy a taneční kroužky. Naopak nevyužívají nízkoprahová centra. Ve volném čase také, čtou knihy a připravují se do školy. Nezanedbatelné jsou také domácí práce. Svůj volný čas považuje za smysluplně využitý většina respondentů, ale často odpověděli někdy.

Dále jsem chtěla zjistit, jestli mají dostatek volného času, kolik jej mají a jestli se o jejich volný čas zajímají rodiče. Většina odpověděla, že někdy mají dost volného času a někdy ne. U studentů SOŠ byla častější odpověď většinou ano a méně častá odpověď většinou ne oproti gymnáziu. Denně mají respondenti volného času nejčastěji kolem tří hodin. U velké většiny respondentů se rodiče zajímají o jejich volný čas.

Dalším cílem bylo zjistit, zda dospívající požívají návykové látky a chodí za školu a proč. U gymnázia je většina nekuřáků, pravidelně kouří 6 procent. Na SOŠ je pravidelných kuřáků 27 procent. Alkohol obě skupiny nejčastěji požívají výjimečně nebo při určitých situacích. Ostatní drogy užívá jen menší procento občas či výjimečně. Za školu chodí výjimečně 11 procent gymnazistů a 19 procent studentů SOŠ. Hlavním důvodem kouření je stres, zábava a kamarádi. U alkoholu je to zábava a kamarádi, u drog nuda, zábava, touha po odlišnosti a za školu chodí studenti z důvodů nuda, kamarádi, zábava nebo problémy ve škole.

V dalším cíli mě zajímalo, jaké jsou postoje adolescentů k rizikovému chování, co tyto postoje ovlivňuje a jestli je takové chování běžné v jejich volném čase. Kouření je do značné míry mládeží tolerováno nebo jim to nijak nevadí. Několik studentů to nemá rádo ve své přítomnosti, jinak je jim to jedno. Alkohol je ze všech čtyř typů poruch chování nejvíce tolerován. Ostatní drogy jsou odsuzovány. Záškoláctví je tolerováno u ostatních i odsuzováno. Nejvíce respondentů má ale neutrální postoj, kdy je jim to jedno a nijak to neřeší. Největší vliv na utváření postojů k rizikovému chování mají kamarádi, rodiče, volný čas a účinky látek na zdraví. Rizikové chování je ve volném čase běžné u značné části respondentů, přičemž u studentů SOŠ více než u gymnázia.

Hlavní cíl práce je zjistit, zda existuje vliv volného času na postoje k rizikovému chování u dospívajících. Studenti sami uváděli volný čas jako vlivný faktor při utváření těchto postojů. Bylo to 11 procent na gymnáziu a 19 procent na SOŠ. To není zanedbatelné procento a je dobré, že oni sami to tak vnímají. To, jak dospívající tráví volný čas, tedy má vliv na jejich postoje k rizikovému chování. Je to jistě jen jeden z mnoha faktorů, ale je to významný faktor, který nelze zanedbat.

5.4 Aplikační rozměr

Práce by mohla najít využití v nízkoprahových centrech, ve volnočasových institucích a ve školách. Měla by být motivací k zamyšlení nad sebou, nad svým využitím volného času a nad svými postoji k rizikovému chování. Ke zlepšení situace by mohla přispět v rámci preventivních programů. Může posloužit jak pedagogům, vychovatelům, tak i studentům vysokých škol.

ZÁVĚR

V teoretické části práce přibližuji období adolescence včetně důležitého psychologického prožívání tohoto náročného období. V kapitole o rizikovém chování je rozděleno na jednotlivé typy. Zabývám se také jeho příčinami a možnostmi řešení. Poslední kapitola se věnuje volnému času, jeho funkcím, využití a vlivu rodiny na trávení volného času.

Praktická část se zabývá dotazníkovým šetřením u středoškoláků. Zjistila jsem informace, které jsem si dala za cíle práce. Dověděla jsem se, jak dospívající tráví volný čas, kolik jej mají i jestli se rodiče zajímají o jejich volný čas. Dále jsem zjistila, jestli se u respondentů vyskytují vybrané typy rizikového chování a jaké k tomu mají důvody. Dotazníky mi také přiblížily postoje dospívajících k rizikovému chování. Hlavním cílem bylo zjistit, zda způsob trávení volného času ovlivňuje postoje dospívajících k rizikovému chování. Myslím, že na základě výsledků praktické části lze říct, že vztah mezi těmito proměnnými existuje. Při vyhodnocování dotazníku jsem si uvědomila, jak by šel dotazník udělat ještě lépe a určitě se tím případně budu řídit v budoucnu. S některými školami se mi spolupracovalo velmi dobře, ale setkala jsem se i s negativní reakcí. Byla jsem překvapena, kolik respondentů se mi nakonec podařilo získat.

Touto prací bych chtěla upozornit, jak je důležité v adolescentním věku využívat volný čas ve svůj prospěch a rozvoj. Považuji za správné věnovat se volnému času organizovaně a v kolektivu. Volný čas a rizikové chování spolu nemusí, ale mohou souviset. Každý člověk je individuální a vnímá rizikové chování jinak. Někteří mají svůj postoj jasný z rodinného zázemí, u jiných se teprve utváří v období dospívání, kdy člověk hledá sám sebe. Právě u takových jedinců může hrát volný čas důležitou roli v jejich náklonnosti či odmítání rizikového chování.

Dospěla jsem tedy k závěru, že způsob trávení volného času je důležitý a v období dospívání ovlivňuje postoje mladistvých k rizikovému chování. Rodiče by se rozhodně měli zajímat o volný čas svých dětí a poskytnout jim jeho smysluplné využití, jak kvůli zábavě, odpočinku a zájmu, tak kvůli jeho seberealizaci a utváření hodnot a postojů k různým negativním jevům. Volný čas může být dobrým pomocníkem výchovy rodičů při prevenci rizikového chování dospívajících.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] FICOVÁ, Lucia. *Záškoláctvo ako problém súčasnej základnej školy*. Bratislava: OZ V4, 2011. ISBN 978-80-89443-06-2.
- [2] HÁJEK, B., B. HOFBAUER, a J. PÁVKOVÁ. *Pedagogika volného času*. Praha: UK v Praze, 2003. ISBN 80-7290-128-1.
- [3] HÁJEK, Bedřich, et al. *Děti vedoucí volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. 120 s. ISBN 80-86784-06-1.
- [4] HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978- 80-7367-473-1.
- [5] HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, s. r. o., 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- [6] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishina, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [7] CHUDÝ, Štefan a Alica KAVANOVÁ. *Výchova a volný čas*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005. ISBN 80-7318-266-1.
- [8] JANIŠ, Kamil. *Úvod do problematiky volného času*. Vyd. 1. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2009. 61 s. ISBN 978-80-7248-530-7.
- [9] KALINA, Kamil. *Drogy a drogové závislosti*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. ISBN 80-86734-05-6.
- [10] KOHOUTEK, Rudolf. *Patopsychologie a psychopatologie pro pedagogy*. Brno: Masarykova univerzita, pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-210-4434-0.
- [11] KRAUS, Blahoslav, Kamil JANIŠ, Iva JEDLIČKOVÁ, Pavel VACEK a Monika ŽUMÁROVÁ. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno, 2006. ISBN 80-7315- 125-1.

- [12] KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie zdraví*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-774-4
- [13] LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-66-4.
- [14] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008. ISBN 80-247-1284-9.
- [15] MACEK, Petr. *Adolescence, Druhé upravené vydání*. Praha: Portál, s. r. o., 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- [16] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, s. r. o., 2003. ISBN 80-7178-771-X.
- [17] MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.
- [18] MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzity, pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-210-2511-5.
- [19] NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY. *Alkohol, drogy a vaše děti*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 1994.
- [20] PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.
- [21] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
- [22] SPOUSTA, Vladimír, et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. 183 s. ISBN 80-210-1007-x.
- [23] VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, s.r.o., 2004. ISBN 80-7178-802-3.
- [24] VAŠUTOVÁ, Maria. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. Ostrava: Slezská univerzita v Ostravě, 2005. ISBN 80-7042-691-8.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod. A podobně

Aj. A jiné

SOŠ Střední odborná škola

Tzv. Tak zvané

Např. Na příklad

Atd. A tak dále

ZUŠ základní umělecká škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Graf 1	52
Graf 2	53
Graf 3	55
Graf 4	56
Graf 5	57
Graf 6	58
Graf 7	59
Graf 8	62
Graf 9	63
Graf 10	64
Graf 11	65
Graf 12	66
Graf 13	67
Graf 14	69
Graf 15	70
Graf 16	71
Graf 17	72
Graf 18	74
Graf 19	75
Graf 20	75

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1	52
Tabulka 2	53
Tabulka 3	53
Tabulka 4	54
Tabulka 5	54
Tabulka 6	55
Tabulka 7	55
Tabulka 8	56
Tabulka 9	56
Tabulka 10	57
Tabulka 11	57
Tabulka 12	58
Tabulka 13	58
Tabulka 14	59
Tabulka 15	59
Tabulka 16	60
Tabulka 17	60
Tabulka 18	60
Tabulka 19	61
Tabulka 20	61
Tabulka 21	61
Tabulka 22	62
Tabulka 23	62
Tabulka 24	63
Tabulka 25	63
Tabulka 26	64
Tabulka 27	65
Tabulka 28	66
Tabulka 29	67
Tabulka 30	68
Tabulka 31	68

Tabulka 32	69
Tabulka 33	69
Tabulka 34	70
Tabulka 35	70
Tabulka 36	71
Tabulka 37	71
Tabulka 38	72
Tabulka 39	72
Tabulka 40	73
Tabulka 41	73
Tabulka 42	74
Tabulka 43	75
Tabulka 44	77
Tabulka 45	77
Tabulka 46	78
Tabulka 47	78
Tabulka 48	79

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I : Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den, jmenuji se Lenka Lysá, jsem studentka Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a prosím o vyplnění následujícího dotazníku. Dotazník je anonymní a slouží pouze pro výzkum v rámci mé bakalářské práce. Proto prosím odpovídejte upřímně. Správné odpovědi zakroužkujte, popř. vy-
pište na rádek.

- 1. Studujete ročník:** a) 1. ročník b) 4. ročník
2. Studujete na: a) gymnázium b) střední odborná škola
3. Trávíte volný čas i organizovaně? (např. navštěvujete nějaký kroužek)
a) Ano b) ne

zaznačte na škálách zakroužkováním u všech položek odpovídající hodnoty, 0- vůbec, 1- nejméně, 7 – nejvíce

Pokud jste odpověděli ano:

Pokud jste odpověděli ne:

a) sportovní činnosti, sportovní kluby	0 1 2 3 4 5 6 7	a) sledování televize	0 1 2 3 4 5 6 7
b) ZUŠ (výtvarné činnosti, hra na ná-	0 1 2 3 4 5 6 7	b) pobyt venku s kamarády	0 1 2 3 4 5 6 7
c) taneční soubory a kroužky	0 1 2 3 4 5 6 7	c) příprava do školy	0 1 2 3 4 5 6 7
d) mládežnické orga- nizace (Sokol, Junák,	0 1 2 3 4 5 6 7	d) počítač, internet, pc hrv	0 1 2 3 4 5 6 7
e) jazykové kroužky	0 1 2 3 4 5 6 7	e) četba knih	0 1 2 3 4 5 6 7
f) náboženství	0 1 2 3 4 5 6 7	f) pobyt v přírodě	0 1 2 3 4 5 6 7
g) kroužky při škole (dramatický) dpřiro-	0 1 2 3 4 5 6 7	g) domácí práce, va- ření	0 1 2 3 4 5 6 7
h) nízkoprahové cent- rum	0 1 2 3 4 5 6 7	h) ruční práce	0 1 2 3 4 5 6 7
i) jiná činnost (vypiš- te)		i) kino, divadlo, kon- certy	0 1 2 3 4 5 6 7
		j) jiná činnost (vypiš- te)	

4. Máte dostatek volného času?

- a) vždy ano b) většinou ano c) někdy ano, někdy ne d) většinou ne e) nikdy

5. Kolik hodin denně se věnujete volnočasovým aktivitám?

- a) 0-1 b) 1-3 c) 3-5 d) více než 5

6. Myslíte, že tento svůj volný čas trávíte smysluplně?

- a) určitě ano b) spíše ano c) někdy d) většinou ne e) nikdy

7. Zajímají se rodiče o to, kde a jak trávíte svůj volný čas?

- a) vždy ano b) někdy ano c) jen občas d) většinou ne e) nikdy

8. Je běžné, že ve volném čase kouříte, pijete alkohol nebo požíváte jiné drogy?

- a) ne nikdy b) jen výjimečně c) někdy ano, někdy ne d) většinou ano e) ano vždy

9. Myslíte si, že váš způsob trávení volného času (vaše zájmy, aktivity, kolektivy), má vliv na to, jestli: Kouříte

- a) nekouřím b) určitě ano c) spíše ano d) možná e) spíše ne f) určitě ne

Pijete alkohol

- a) nepiji alkohol b) určitě ano c) spíše ano d) možná e) spíše ne f) určitě ne

Užíváte jiné drogy

- a) neužívám drogy b) určitě ano c) spíše ano d) možná e) spíše ne f) určitě ne

Chodíte za školu

- a) nechodím b) určitě ano c) spíše ano d) možná e) spíše ne f) určitě ne

10. Jak často kouříte cigarety?

- a) nekouřím b) jen výjimečně c) jen při určitých situacích d) občas e) pravidelně

11. Jak často konzumujete alkohol?

- a) nepiji vůbec b) jen výjimečně c) jen při určitých situacích d) občas e) pravidelně

12. Jak často požíváte jiné drogy? (marihuana, pervitin, extáze, a jiné)

- a) nikdy b) jen výjimečně c) jen při určitých situacích d) občas e) pravidelně

13. Jak často chodíte za školu?

- a) nechodím b) jen výjimečně c) jen při určitých situacích d) občas e) pravidelně

14. Jaký je hlavní důvod toho že:**Kouříte**

- a) nekouřím
b) nuda
c) zvědavost
d) životní styl
e) touha po odlišnosti
f) problémy ve škole
g) problémy v rodině či jiných vztazích
h) stres
i) potřeba překračovat hranice
j) snaha o změnu
k) vyjádření protestu
l) zábava
m) kamarádi
n) jiný důvod.....

Pijete alkohol

- a) nepiji alkohol
b) nuda
c) zvědavost
d) životní styl
e) touha po odlišnosti
f) problémy ve škole
g) problémy v rodině či jiných vztazích
h) stres
i) potřeba překračovat hranice
j) snaha o změnu
k) vyjádření protestu
l) zábava
m) kamarádi
n) jiný důvod.....

Chodíte za školu

- a) nechodím za školu
b) nuda
c) zvědavost
d) životní styl
e) touha po odlišnosti
f) problémy ve škole
g) problémy v rodině či jiných vztazích
h) stres
i) potřeba překračovat hranice
j) snaha o změnu
k) vyjádření protestu
l) zábava
m) kamarádi
n) jiný důvod.....

Požíváte jiné drogy

- a) nepožívám drogy
b) nuda
c) zvědavost
d) životní styl
e) touha po odlišnosti
f) problémy ve škole
g) problémy v rodině či jiných vztazích
h) stres
i) potřeba překračovat hranice
j) snaha o změnu
k) vyjádření protestu
l) zábava
m) kamarádi
n) jiný důvod.....

15. Co si myslíte o:**Kouření**

- a) nevidím na tom nic špatného
b) u ostatních to toleruji
c) je mi to jedno, neřeším to
d) vadí mi to v mé přítomnosti
e) odsuzuji to
f) jiná odpověď:

Pití alkoholu

- a) nevidím na tom nic špatného
b) u ostatních to toleruji
c) je mi to jedno, neřeším to
d) vadí mi to v mé přítomnosti
e) odsuzuji to
f) jiná odpověď:

Užívání jiných drog**Chození za školu**

- a) nevidím na tom nic špatného
- b) u ostatních to toleruji
- c) je mi to jedno, neřeším to
- d) vadí mi to v mé přítomnosti
- e) odsuzuji to
- f) jiná odpověď:

- a) nevidím na tom nic špatného
- b) u ostatních to toleruji
- c) je mi to jedno, neřeším to
- d) vadí mi, když ostatní chodí za školu
- e) odsuzuji to
- f) jiná odpověď:

16. Co se domníváte, že nejvíce ovlivňuje váš postoj ke kouření, alkoholu a jiným drogám? (maximálně 3 odpovědi)

- a) příklad mých kamarádů
- b) příklad mých rodičů
- c) výchova rodičů (vždy mě vedli k postoji, který mám)
- d) ovlivňují mě mí vrstevníci
- e) přikláním se k postoji většiny
- f) způsob trávení volného času
- g) účinky látek na zdraví
- h) pedagogové
- i) nikdo mě neovlivňuje
- j) jiná odpověď:

17. kouření, alkohol, drogy a záškoláctví vnímáte jako: (křížkem zaškrtněte v tabulce)

	KOURENÍ	ALKOHOL	DROGY	ZÁŠKOLÁCTVÍ
zajímavé				
zábavné				
nezávislost				
přirozené				
řešení problémů				
uklidnění				
nebezpečné				
nezdravé				
nesmyslné				
závislost				
nepřirozené				
zvyk				
jinak - slovy				

Děkuji za Váš čas a přeji hezký den.